

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

“Hellre vara ett rovdjur än att bli uppäten”

Fem mäns berättelser om våld

SQ4562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp
Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits
Kandidatnivå
Termin: VT 2021
Författare: Robert Berg & Jonna Grevle
Handledare: Linnéa Österman
Antal ord: 19 993

Abstrakt

Studiens syfte var att studera hur fem män retroperspektivt beskriver deras väg in i våldskriminalitet. Vår avsikt var att titta närmare på vilka faktorer i omgivningen som banat väg för en våldskriminell utveckling, samt vilka individuella faktorer och motiv som männen anser ha bidragit till deras utförande av våldsbrott. Studien tillämpade en kvalitativ metod och data samlades in via fem semistrukturerade djupintervjuer med män som alla begått grova våldsbrott såsom mord, människorov, utpressning och grov misshandel. Materialet analyserades via en tematisk analytisk metod och de teman som växte fram som ledande var familjeförhållanden, skola, maskulinitet, känslor och droger/missbruk. Studiens resultat visade att dessa fem teman var sammanvävda som förklaringar till att studiens deltagare utvecklat en våldskriminell livsstil. Arbetets teoretiska ramverk inkluderar strainteori, teorin om sociala band och begreppet hegemonisk maskulinitet. Valda teorier och begrepp tillämpades för att belysa individuella- och omgivande faktorer betydelse för vägar in i våldskriminalitet och motiv till våldsbrott.

Nyckelord: strainteori, sociala band, maskulinitet, våld, kriminalitet, mobbning, hegemonisk maskulinitet, droger, missbruk, känslor, skam, ilska.

Innehållsförteckning

Abstrakt.....	2
Innehållsförteckning.....	3
Förord.....	5
Prolog.....	6
1. Inledning.....	7
1.1 Bakgrund och problemformulering.....	7
1.2 Syfte och frågeställningar.....	8
1.3 Samhällsrelevans.....	9
1.4 Arbetsfördelning.....	9
1.5 Uppsatsens fortsatta disposition.....	10
2. Kunskapsläget.....	11
2.1 Omgivnings- och individuella faktorerers betydelse.....	11
2.2 Uppväxt, utsatthet och skam.....	11
2.3 Ilska, status och maskulinitet.....	13
2.4 Droger och missbruk.....	14
2.5 Motiv för våldsbrott.....	17
2.6 Reflektioner kring tidigare forskning.....	19
3. Teoretiskt ramverk och begrepp.....	20
3.1 Straint teori, sociala påfrestningar.....	20
3.2 Maskulinitet.....	24
3.3 Hegemonisk maskulinitet.....	25
4. Metod.....	27
4.1 Val av metod - fördelar och begränsningar.....	27
4.2 Urvalsprocess.....	28
4.3 Genomförande av intervjuerna.....	29
4.4 Bearbetning och analys av empirin.....	31
4.5 Studiens tillförlitlighet.....	32
4.6 Forskningsetiska överväganden.....	33
4.7 Metodreflektion.....	35

5. Resultat och analys.....	37
5.1 Omgivningsfaktorer och vägar in i våldskriminalitet.....	37
5.1.1 Familjeförhållanden.....	37
5.1.1.2 Våld i hemmet.....	37
5.1.1.3 Frånvarande föräldrar.....	41
5.1.2 Skola.....	44
5.1.2.1 Mobbning.....	44
5.1.2.2 Inkonsekvent socialt stöd.....	46
5.1.3 Sammanfattning.....	48
5.2 Individuella faktorer och motiv som bidragande orsaker till våldsbrott.....	50
5.2.1 Känslor.....	50
5.2.2 Maskulinitet.....	54
5.2.3 Droger och missbruk.....	58
5.2.4 Sammanfattning.....	62
6. Avslutande diskussion.....	64
6.1 Förslag på framtida forskning.....	66
Referenser.....	68
Bilaga 1: Informationsbrev.....	71
Bilaga 2: Samtyckesformulär.....	73
Bilaga 3: Intervjuguide.....	74

Förord

Vi vill först och främst ödmjukast tacka våra respondenter för att de ställde upp i studien och delade med sig av sina liv. Deras berättelser har skänkt oss mer än bara material till denna kandidatuppsats. De har delat med sig om djupa och personliga berättelser ur deras liv, vilket har skänkt oss perspektiv och förståelse för hur människor kan hamna i kriminalitet och hur vägar in i våldskriminalitet kan se ut.

Vi vill också tacka vår handledare, kriminolog och universitetslektor Linnéa Österman, för tydlig och strukturerad handledning som skänkt oss hopp när uppgiften ibland känts svår och oöverstiglig.

Till sist vill vi även tacka varandra för en fantastiskt inspirerande, rolig och lärorik forskningsprocess och ett gott samarbete.

Prolog

“Grunden är ju alltid komplex men egentligen var det bara identiteten att jag skulle vara värst, folk skulle respektera mig, dom skulle vara rädda. Hela den identiteten handlade om att leva upp till dom där grejerna och då slapp jag känna mig liten på nåt sätt. (...)

Idag kan jag ju se att det är rädsla som styrt typ allt, från att jag var liten, droger, våld, kriminalitet. Jag har varit rädd för att visa mig svag, rädd för att känna mig liten, rädd för att andra ska se mig som svag och det genomsyrar hela min kriminalitet egentligen. Jag skulle visa att mig jävlas du inte med, för det är värre att bli utsatt för våldet själv, dom konsekvenserna. Att känna mig som en fegis, liten på nåt sätt, den känslan, den klarade inte jag av. Hela min identitet byggdes upp på att visa världen att jag inte är rädd. (...)

Hellre vara ett rovdjur än att bli uppäten, det var så jag levde och det var den kampen jag hade hela tiden.”

- “Jörgen”

1. Inledning

1.1 Bakgrund och problemformulering

Kriminalitet är ett stort samhällsproblem och något som påverkar individer negativt på många olika sätt. Sedan början av 90-talet minskade det dödliga våldet men för några år sedan vände kurvan och det dödliga våldet har således börjat trappas upp igen (Brå 2020). Den huvudsakliga ökningen av det dödliga våldet sker vid konflikter i den kriminella miljön. Med den kriminella miljön avses den vinningsdrivna kontext där individer enskilt eller i grupp begår systematiskt kriminella handlingar i syfte att tjäna pengar. Tre fjärdedelar av alla som faller offer för dödligt våld i Sverige är män och fler än nio av tio gärningspersoner vid dödligt våld är män (Brå 2019). Det flesta fall av dödligt våld sker i storstäderna. I relation till befolkningen har Stockholm högst antal fall av offer för dödligt våld med 1,4 fall per 100 000 invånare. Västra Götaland har 1,1 offer per 100 000 invånare och i övriga landet är siffran 0,7 per 100 000 invånare (ibid.). Det dödliga våldet i relation till befolkningen är också 3,5 gånger så vanligt i områden som polismyndigheten klassat som socialt utsatta områden. Å andra sidan är dessa områden relativt små och den största delen av det dödliga våldet (83 procent) äger rum i övriga delar av landet (ibid.).

De motiv och orsaker som legat till grund för det dödliga våldet i den kriminella miljön var lättare att utläsa i början av 90-talet än vad det är idag. Anledningen till detta är dels för att det grova våldet blivit vanligare och för att det finns färre uppgiftslämnare och vittnen som vågar träda fram (Brå 2020). Generellt är också uppkläringen av dödligt våld i den kriminella miljön lägre än för andra typer av dödligt våld. Våldet som sker inom den kriminella miljön, med exempelvis mord som sker med skjutvapen på öppen gata, påverkar otryggheten i samhället i allmänhet och de brottsutsatta områdena i synnerhet (ibid.).

Sarnecki och Carlsson (2020) förklarar att brott som dråp, mord och misshandel som leder till döden är intressanta inte endast för att de utgör det grövsta och mest fruktade brott, utan också för att det kan ses som en indikation på utvecklingen av

andra våldsbrott. Många fall av misshandel som leder till att människor dör, men också mord och dråp, kan handla om gängse slagsmål som gått överstyr och fått tragiska slut på grund av att någon tappat besinningen eller andra olyckliga omständigheter. Tesen att det dödliga våldet är en fingervisning på en ökning av andra våldsbrott hänger ihop med att ju fler människor som slåss, desto fler människor riskerar att mista livet genom att bli ihjälslagna. Samtidigt behövs försiktighet iakttas när dessa tolkningar görs då en del mord är noga planerade, särskilt de mord som sker med skjutvapen i den kriminella miljön (ibid.).

Om personer som systematiskt begår allvarliga kriminella handlingar såsom våldsbrott kunde identifieras, och brotten de begår kunnat förebyggas, skulle samhället gynnas genom minskat lidande och betydligt mindre kostnader. Kostnaderna avser rättssystemets olika instanser, inkluderat rehabilitering för både de som utfört våldet och för dem som utsatts (Frisell & Långström 2014). I en amerikansk studie framkommer det att för varje individ som ligger i hög riskzon för grov kriminalitet kan samhället spara 2,6–4,4 miljoner dollar på att identifiera personen tidigt i livet och lyckas avvärja en kriminell karriär (Piquero 2009 se Frisell & Långström 2014). Inom forskning har många riskfaktorer för våldsbrott och kriminalitet, samt motsvarigheter mellan dem kunnat identifieras, men det finns betydligt mindre kunskap om underliggande kausala mekanismer som sammanbinder dessa variabler (Frisell & Långström 2014).

Utifrån ovanstående bakgrund upplevs det relevant att studera vilka individuella och omgivande faktorer som kan samverka och ha betydelse för hur vägar in i våldskriminalitet kan se ut, samt hur en individ motiverar utförandet av våldsbrott.

1. 2 Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att belysa hur vägen in i våldskriminalitet retrospektivt förstås och motiveras, utifrån individ och omgivningsfaktorer, av en grupp män som sedan en tid har lämnat ett kriminellt liv bakom sig. Den typ av våldsbrott som studien berör är mord, utpressning, människorov, grov misshandel och andra typer av grova våldsbrott, exkluderat sexualbrott.

- Vilka individuella faktorer har enligt respondenterna haft betydelse för deras väg in i våldskriminalitet?
- Vilka omgivningsfaktorer har enligt respondenterna haft betydelse för deras väg in i våldskriminalitet?
- Hur beskriver respondenterna underliggande motiv för de våldsbrott som de har begått?

1.3 Samhällsrelevans

Som vi nämnt i föregående kapitel är vissa former av våldskriminalitet ett växande samhällsproblem. Media rapporterar i stort sett dagligen om grova våldsbrott som sker runt om i landet. Vi tänker att det är lätt att odla fördomar om både orsaker till våldsbrott och stereotypa bilder av gärningsmannen. Att öka kunskapen och förståelsen kring varför individer hamnar i våldskriminalitet kan bidra till en ökad medvetenhet och vilja till att kritiskt reflektera och tänka kring ämnet.

Yrkesverksamma inom det samhälleliga fältet har, eller kommer någon gång under sin karriär att komma i kontakt med personer som ligger i riskzonen för att begå kriminella handlingar, har en kriminell livsstil, eller har lämnat en kriminell livsstil. Fördjupad kunskap och förståelse kring vilka faktorer som kan ha betydelse för vägar in i våldskriminalitet kan således främja framtida förebyggande arbete, behandlingsarbete och återfalls arbete, både på individ-, grupp- och strukturell nivå.

Att minska våldsbrotten skulle leda till att färre personer skadas, fysiskt såväl som psykiskt, något som gäller både gärningsperson och brottsoffer. Utifrån denna bakgrund vill vi argumentera för vikten av att studera vårt ämnesområde inom ramen för socialt arbete. Ökad förståelse för en klients historia och eventuellt mångfacetterade problematik kan underlätta både bemötande och behandlingsarbete.

1.4 Arbetsfördelning

Vi har haft ett gemensamt, övergripande ansvar för genomförandet av uppsatsens samtliga delar. Vi har skrivit i Google docs för att kunna skriva tillsammans i

realtid. Detta för att arbetet ska få en gemensam och sammanvävd prägel av både språk och struktur. Vi har haft daglig telefonkontakt och ett öppet och gott samarbetsklimat. Vi har diskuterat och reflekterat kring de tankar, känslor och funderingar som uppstått under processens gång i stunder av oro, hopp och glädje.

1.5 Uppsatsens fortsatta disposition

De följande kapitlen i uppsatsen är: Kapitel 2. *Kunskapsläget*, här redogör vi översiktligt för tidigare forskning inom fältet för vår studie med relevans för studiens frågeställning. I kapitel 3. *Teoretiska ramverk och begrepp* redogör vi för vilka teorier och begrepp vi använt oss av i studien. Kapitel 4. *Metod* belyser hur vi gått tillväga för att genomföra studien, de forskningsetiska övervägande och ställningstagande vi gjort samt metodreflektion. I kapitel 5. *Resultat och analys* presenterar vi studiens resultat och analyserar den med hjälp av strainteorier och begreppet hegemonisk maskulinitet. Kapitel 6. I *Diskussion och förslag på vidare forskning* återger vi kortfattat svaren på studiens frågeställningar samt blickar bortom vår egen studie och belyser förslag till vidare forskning som väckts under arbetsprocessen. I kapitel 7. *Referenser* redogör vi för den litteratur vi använt oss av för att genomföra studien.

2. Kunskapsläget

I följande avsnitt presenteras ett urval av den tidigare forskning vi tagit del av och som berör studiens syfte och frågeställningar. För att fånga en bredare bild av ämnet har vi valt artiklar som presenterar både nationell och internationell forskning. Artiklarna belyser hur omgivningsfaktorer och individuella faktorer är nära sammanvävda och hur de tillsammans kan bidra till vägar in i våldskriminalitet. Vi anser att den tidigare forskningen ökar förståelsen för vilka omgivningsfaktorer såväl som individuella faktorer som kan bidra till att en person begår våldsbrott.

Artiklarna knyter också an till de fem ledande teman som identifierades i vår empiri vilka är: *familjeförhållande, skola, maskulinitet, känslor* och *droger/missbruk*. Samtliga artiklar är granskade (peer reviewed). Den tidigare forskningen har vi tillägnat oss genom de sökbaser som finns inom Göteborgs Universitetsbibliotek: Scopus, Social Science, och Supersök. Exempel på sökord vi använt oss av är: violent crimes, social conditions, emotions och masculinity.

2.1 Omgivnings- och individuella faktorerers betydelse

Den tidigare forskningen vi tagit del av belyser hur omgivningsfaktorer såsom uppväxtförhållanden, utsatthet och normer, samt individuella faktorer såsom utvecklad sårbarhet för kränkningar, känslor och droganvändning, kan leda till att en person begår våldsbrott och utgöra upplevda motiv för dessa.

2.2 Uppväxt, utsatthet och skam

I artikeln ”Exploring *Pathways Related to Men’s Violence: A Qualitative Exploration of the Relationship between Violent Men’s Violence and Their Masculinities, Childhood, and Emotions*”, från 2019 beskriver Peter M. Jansson, universitetslektor vid Universitetet i Dalarna, hur känslor av skam och lättkränkhet kan korrelera med en benägenhet att agera ut ilska och aggressivitet i våldsbrott. Jansson har specialiserat sig på relationen mellan våld, maskulinitet och känslor. Janssons (2019) studie är en explorativ undersökning av mäns barndomsupplevelser av våld, maskuliniteter och känslor samt terapeutiska

interventioner mot våld. Det konkreta syftet med studien var att öka kunskapen om våldsutövande mäns barndomsupplevelser, känslor, socialisation och hur deras maskulinitetskonstruktion kunde relateras till detta. Studiens empiri samlades in genom intervjuer med tio män som var dömda att genomgå terapi för våld och droger vid ett svenskt behandlingscenter. Janssons (2019) studie visade att de män som hade upplevt socialt tryck som våld och försummelse i barndomen hade lärt sig att koppla bort de känslor av skam och otillräcklighet som aktiverades när de som vuxna kände sig kränkta och förminskade. I dessa lägen hade männen agerat ut i okontrollerad ilska och våldshandlingar (ibid.).

Nio av tio deltagare i Janssons (2019) studie berättade att de känt sig oälskade och otillräckliga under sin barndom. Studien visade att lättkränktheten bottnade i dålig självkänsla och skam som hade internaliserats under barndomen, och som väcktes till liv då någon kränkte dem på ett sådant sätt att de förknippade det med barndomens känslor av utsatthet. När de återupplevde dessa känslor agerade de omedelbart ut i ilska och aggression. Samtliga män beskrev också att de inte kände skuld när de begick våldsbrotten då de externaliserade skuldkänslorna och sin ilska på de som kritiserade dem (ibid.).

En annan relevant studie som behandlar barn som blivit våldsutsatta är Jansons och Almqvists (2000) artikel ”*Barn som bevittnat våld. En utsatt grupp som är alltför lite uppmärksammas*” som publicerats i läkartidningen, en tidning som ägs av Sveriges läkarförbund. I artikeln har Janson och Almqvist (2000) utgått från internationell forskning från USA och Australien. De skriver att barn som växer upp med våld inom familjen löper risk att börja identifiera sig med aggressorn. Denna omedvetna identifikation med våldsutövaren syftar till att barnet kan döva sina känslor av rädsla och ångest. Samtidigt som identifikationen med aggressorn dövar barnets negativa känslor så kan det också leda till att barnet internaliserar känslor av aggressivitet och förakt mot upplevd svaghet. Detta kan i sin tur sänka individens förmåga till empati och öka risken för utveckling av antisocialt beteende (ibid.).

2.3 Ilska, status och maskulinitet

Carlsson (2013) skriver i sin artikel: "*Masculinities, persistence and desistance*" att enligt Agnew (2001) och Bowker (1998) förväntas män i överensstämmelse med den hegemoniska maskuliniteten uppnå status genom utbildning, arbete och familj. Carlssons studie är en uppföljningsstudie som utfördes i Stockholm mellan 1998 och 1999 där 25 män intervjuades i en studie om maskulinitet och kriminalitet. Vid utförandet av studien var respondenterna i fyrtioårsåldern och samtliga deltagare hade lämnat sitt kriminella liv bakom sig. Alla deltagare hade växt upp under förhållanden med låg socioekonomisk status, föräldrar som var skilda och de hade utvecklat en kriminell livsstil i tidig ålder (runt 13 år). 18 av männen hade minst en fängelsedom bakom sig. Samtliga hade dessutom använt stora mängder av alkohol och droger under sin relativt långa kriminella karriär.

Carlsson (2013) förklarar att det är omgivningsfaktorer som påverkar oss i hur vi ska leva våra liv genom att vi utsätts för socialt tryck. Strukturerna i ett samhälle skapar förväntningar på hur vi ska leva, tänka och känna. I korta drag så innebär de samhälleliga sociala förväntningarna (vilka män därav erfar) att ungdomar ska utbilda sig, flytta hemifrån, få en fast anställning och stabila relationer. Utöver dessa finns andra förväntningar som är kopplat till kön. Enligt den hegemoniska maskuliniteten så förväntas män vara framgångsrika, starka, tuffa, modiga och om så behövs, även aggressiva och våldsamma (ibid.).

Samtliga män som intervjuades i studien var marginaliserade från samhället och levde i en kontext med andra personer i samma situation där kriminalitet och brottsliga handlingar var det som fyllde deras livsrum (Carlsson 2013). De aktiviteter som deltagarna i studien ägnade sig åt under sin kriminella karriär och som korrelerar med vad som kan uppfattas som maskulint under tonåren var bland annat våld, uppror mot myndigheter, att bli oberoende, sexuella erövringar, risktagande och spänningssökande. En dimension av det här och ett uttryck för maskulinitet är att de genom dessa aktiviteter återskapar sig själva som män. Även om deras liv karaktäriseras av social utestängning och marginalisering så kan aktiviteter som sex, droganvändning, våld och annan kriminalitet förstås som ett beteendet som genererar status och makt. Denna interaktion äger rum i ett socialt sammanhang där laglydiga aktiviteter istället blir betraktat som något konstigt och

där kriminalitet blir något som värderas högt och skänker individen makt och status. Att göra dessa aktiviteter blir således ett sätt att framställa sig som maskulin på och att positionera sig mot det feminina (ibid.).

Även Jansson (2019) beskrev hur männen i hans studie kompenserade för sina känslor av skam och otillräcklighet genom att agera ut i våldsbrott när de blev kränkta eller förolämpade, vilket då gav dem känslor av makt och status. Förutom makt så beskrev männen också hur våldsutövandet gav dem känslan av att vara män med självrespekt. En av deltagarna i studien berättade hur han försörjde sitt missbruk och sin dyra livsstil genom att begå våldsbrott och förutom pengar gav det honom känslan av kraftfull maskulinitet. En annan av deltagarna beskrev hur han kunde relatera sitt våldskapital (alltså hans kapacitet att utföra våld) till känslan av skam samt att vara ett offer för mobbning. Han uttryckte att våldsutövandet gav honom tillfredsställelse då det fick honom att känna sig som en man med självrespekt och kontroll (ibid.).

2.4 Droger och missbruk

Ett av de mest tillförlitliga fynden inom kriminologin har ansetts vara den starka korrelationen mellan droganvändande och brott (Hoaken & Stewart 2003; Rasking White 2014). Personer som använder droger har en större benägenhet att begå brott. Samtidigt har personer som begått brott i allmänhet en högre användning av alkohol och droger än personer som inte utfört brott (Bennett, Holloway & Farrington 2008; White & Gorman 2000 se Rasking White 2014). Även om det finns en tydlig korrelation mellan droganvändning och brott så är kopplingen svårfångad och mångfacetterad. Vilka droger som används, vilka typer av brott och individuella-, situationella, samt kulturella faktorer spelar in i varje enskilt fall (Rasking White 2014).

White (1990 se Rasking White 2014) tar upp tre grundläggande förklaringsmodeller för relationen mellan droganvändning och brott. Den första är att droganvändande leder till brottslighet, den andra är att brottslighet leder till droganvändning och den tredje är att relationen antingen är sammanfallande eller kan förklaras utifrån en gemensam uppsättning kontextuella faktorer. Att droganvändande leder till brottslighet kan enligt Goldstein (1985) bland annat

bero på drogernas psykofarmakologiska effekter eller den ekonomiska motivationen för att kunna ha råd med sitt missbruk. Enligt Goldstein (1985) kan effekterna av ett drogrus orsaka kriminellt beteende med en särskild betoning på våld och impulsiva handlingar då ändrat omdöme i form av bl.a. försämrat uppmärksamhet och konsekvenstänk samt neurokemiska förändringar i hjärnan kan uppstå under ett drogrus (ibid.).

Den andra grundläggande förklaringsmodellen som Rasking White (2014) tar upp är att brottslighet i stället leder till, eller ökar, drogkonsumtionen. Kriminella personer kan vara mer benägna att välja eller pressas in i sociala sammanhang och subkulturer där alkohol- och droganvändande används och uppmuntras i en större utsträckning än i andra sammanhang. Att använda droger för att fira ett lyckat brott är också en vanlig företeelse som rapporterats av personer som blivit dömda för brott, enligt Bennett & Holloway (2006 se Rasking White 2014).

Det är också möjligt att droganvändning och brottslighet kan vara kausalt kopplade och verka ömsesidigt förstärkande, genom att droganvändning kan leda till ökat kriminellt beteende och att kriminellt beteende kan leda till ett ökat droganvändande (Rasking White 2014). Carlsson (2019) berättade att samtliga män i hans studie använt droger för att hantera de känslor av ångest, rädsla och skuld både inför de våldshandlingar de var i stånd att utföra, men även efter att brotten var avklarade.

Den tredje och sista förklaringsmodellen som Rasking White (2014) tar upp är att relationen mellan droger och brottslighet inte har något direkt orsakssamband, utan att de snarare relaterar till varandra därför att de orsakas av gemensamma faktorer inom individen, familjen, omgivningen och de sociala strukturer som individens liv präglas av (Friedman 1998; White 1990; White, Brick, & Hansell 1993 se Rasking White 2014). Några av de vanligaste riskfaktorerna för barn- och ungdomsbrottslighet som också utgör riskfaktorer för alkohol- och drogproblem för tonåringar så väl som för vuxna är hyperaktivitet, impulsivitet, risktagande, missbruk eller försummelse inom familjen under uppväxten, avvisande från föräldrar eller kompisar, social desorganisering och tillgänglighet av droger och/eller vapen (Lundholm, Haggård, Möller, Hallqvist & Thiblin 2013).

Haggård-Grann, Hallqvist, Långström och Möller (2006) gjorde en studie med 133 våldsdömda personer från en rättspsykiatrisk institution och en högsäkerhetsanstalt i Sverige under 2002–03. Studien gjordes genom en case-crossover-metod vilket innebär att forskarna jämför två eller fler behandlingsinsatser där deltagarna efter en avslutad första insats, överflyttats till en annan behandlingsinstans. Syftet med Haggård-Granns et. al (2006) studie var att undersöka sambandet mellan de utlösande effekterna av substanser kopplat till brottsligt våld. Studiens resultat visade att ett intag av alkohol mångfaldigade risken för att respondenterna skulle begå våldsbrott. Något som dessutom ökade risken kraftigt för våldsbrott var en kombination av bensodiazepiner och alkohol (ibid.).

Lundholm et.al (2013) har också gjort en studie ur ett retroperspektiv med hjälp av en case-crossover-metod. Även i denna studie var syftet att undersöka om alkohol och psykoaktiva droger hade en utlösande effekt för våldsbrott samt om effekten varierar mellan individer med beteendeproblem, psykisk sårbarhet och traumaupplevelser. Studien innefattade 194 personer dömda för våldsbrott och den ägde rum på en anstalt i Sverige. 30% av deltagarna uppgav att de hade ett alkoholmissbruk och 40% hade ett substansmissbruk. Hälften av deltagarna hade upplevt trauman under uppväxten såsom att bli fysiskt/psykiskt/sexuellt utnyttjade samt fysiskt och emotionellt avvisade. De mest framträdande resultaten var den ökade risken för våldsamt beteende efter intag av alkohol eller höga doser bensodiazepiner, precis som studien av Haggård-Grann et.al (2006) påvisade. Nästan hälften av alla deltagare i studien hade intagit alkohol inom 24 timmar före våldsbrottet och 31% av brotten var under påverkan av alkohol och inga utav de andra substanserna. I synnerhet ökade intag av stora mängder alkohol under ett snabbare tidsförlopp risken för våldsamma handlingar. Studiens resultat visade att trots andra riskfaktorer för våld såsom depression, antisocial personlighetsstörning, uppförandestörning, att ha blivit utsatt för övergrepp etc., så var alkohol och höga doser bensodiazepiner utlösande för våldsbrott för studiens deltagare (Lundholm et.al 2013).

2.5 Motiv för våldsbrott

Enligt emotions teoretiker är ilska associerat med handlingar som tenderar till våldsamt beteende i syfte att ta bort ett hinder och återta kontroll (Frijda 1986 se Leary, Twenge & Quinlivan 2006). Trots det agerar inte människor ut i ilska varje gång de är arga och en del människor kan agera ut i aggressivitet och våld även i ett lugnt tillstånd, som när yrkeskriminella utför våldsamma uppdrag till exempel (ibid.). Artikeln "*Interpersonal Rejection as a Determinant of Anger and Aggression*" skriven av Leary, Twenge och Quinlivan (2006) är en litteraturstudie som berör kopplingar mellan interpersonell avvisning (kopplat till skam) och aggression.

Begreppet avvisad, eller "rejected", är svårdefinierat då acceptans kontra avvisning kan ske i olika grader samt att människor ofta kan känna och agera avvisade trots att de känner att den andra personen accepterar dem. Som Leary, Twenge och Quinlivan (2006) skriver så kan till exempel en man som vet att hans partner älskar honom ändå känna sig avvisad, sårad och arg när partnern ignorerar honom vid ett tillfälle. På samma sätt kan ett barn som inte blir vald först i ett lag känna sig upprörd, trots att barnet faktiskt blir valt, fast i ett senare skede (ibid.). Leary (2001, 2005) föreslår att acceptans och avvisande bör betraktas som nyanser längs ett kontinuum av "relationell värdering" (se Leary, Twenge & Quinlivan 2006). I artikeln beskriver författarna hur individer kan uppleva att de blir avvisade i olika sammanhang; av föräldrar, partners, vänner, eller samhället, något som kan utgöra motiv för att begå våldshandlingar.

I de flesta studier som Leary, Twenge och Quinlivan (2006) lyfter i artikeln, så var avvisande associerat med en hög grad av aggression. Enligt artikelförfattarna är unga personer som upplevt avvisande mer benägna till att bli aggressiva och våldsamma. Artikelförfattarna lyfter att det kan finnas många upplevda fördelar genom att agera ut till följd av avvisande, som att till exempel få utlopp för frustration, påverka andra eller att försöka återta kontroll. Följden av detta kan bli att det upprätthåller en ond cirkel av avvisande och aggressivitet där människor som avvisas slår ut med aggressivitet och som leder till ytterligare avvisande (ibid.).

Elison, Garofalo och Velotti (2014) har i artikeln "*Shame and aggression: Theoretical considerations*" granskat ett flertal studier som berör hur skam och aggressioner kan vara sammankopplade med varandra. Skam förklaras som ett smärtsamt, själv-fokuserat känsloläge, representerat som en utav de svåraste känslorna att identifiera sig med och tillskriva sig själv (Lewis 1971 se Elison, Garofalo & Velotti 2014). Det conceptualiseras som en påverkan vilket framkallats av ett förminskande av självet, ett förlorat anseende (ibid.).

En grundläggande förklaringsmodell med stöd i flera utav de empiriska studier som forskarna utgått ifrån för sin artikel är att ilska framkallas genom en händelsekedja som länkar samman skam till ilska och aggression. Kedjan börjar med ett socialt hot där individen upplever sig förminskad eller kränkt, och en nedgång i ett relationellt värde, status eller rang, något som hotar individens universella behov av att känna tillhörighet och värdighet. När individens grundläggande mänskliga behov hotas framkallas skamkänslor som individen antingen identifierar sig med eller slår ifrån sig. I begreppet skam inkluderar forskarna förlägenhet, förödmjukelse och förnedring vilka betraktas som en form av social smärta. Skamkänslorna fungerar som en alarmerande funktion som varnar individen för hot om social exklusion, vilket kan upplevas både emotionellt och fysiskt smärtsamt. Obehag genom sådan smärta kan vara tillräckligt för att framkalla känslor av ilska, vilket i sin tur kan motivera till aggression och våldshandlingar då generella hot- och försvarsmekanismer i individen väckts (Elison, Garofalo & Velotti 2014).

Elison, Garofalo och Velotti (2014) skriver att ilska och aggression kan ses som ett psykologiskt försvar eller en känslomässig reglering. För den som upplever skammen kan aggressioner tjäna kortsiktiga intressen på bekostnad av självet långsiktiga intressen. Enligt artikelförfattarna bör ilska och aggression förstås som försvarsmekanismer mot ett för självet upplevt socialt hot, eller skamregleringsstrategier som uppkommer till följd av sociala hot och som motiveras av social smärta (ibid.).

2.6 Reflektioner kring tidigare forskning

Den tidigare forskningen som presenterats handlar till stor del om hur olika faktorer kan relateras till en individs våldsamma beteende. Sammanfattningsvis presenterar de olika artikelförfattarna hur omgivningsfaktorer och påfrestningar under en individs uppväxt och vardag kan påverka dennes känslomässiga sårbarhet och under vissa omständigheter leda till ett våldsamt beteende. En följd av att sedan barnsben utvecklat en större känslomässig sårbarhet kan i sin tur ge upphov till att en individ blir känsligare för kränkningar. Den sammantagna bilden som vår tidigare forskning visar är att skam och ilska kan vara känslor som ligger bakom utövandet av våldsbrott. Enligt flera av de artiklar vi berört kan identitetsskapande kopplat till maskulinitet och att inte vilja visa sig svag, vara motiv till våldsbrott. Enligt den forskning som framkommit i artiklarna kan droganvändande användas i vitt skilda syften, till exempel för att orka med känslorna efter utförandet av ett våldsbrott, eller för att fira ett lyckat brott.

3. Teoretiskt ramverk och begrepp

I detta avsnitt redogör vi för vilka teorier och begrepp som utgör studiens ramverk. Med dessa avser vi att besvara studiens frågeställning genom att skapa en djupare förståelse och förklaring till empirin. Vi har valt teorier och begrepp som kan fånga en helhetsbild av respondenternas livsberättelser. Vi kommer att introducera strainteorin, teorin om sociala band samt begreppet maskulinitet och mer specifikt hegemonisk maskulinitet. Valda teorier och begrepp tillämpas utifrån studiens syfte och frågeställningar och används för att belysa både individuella- och omgivande faktorerers betydelse för vägar in, och motiv till våldskriminalitet. Kombinationen av dessa teorier och begrepp är således relevant för att besvara studiens frågeställningar på individ- grupp och strukturell nivå.

3.1 Strainteorin och sociala påfrestningar

Med “General strain theory” formulerade Robert Agnew en av samtidens mer inflytelserika teorier inom kriminologin. Det är en sociologisk förklaringsmodell som förklarar att kriminella handlingar kan betraktas som en konsekvens av de sociala påfrestningar (strains) en individ utsätts för i sin omgivning (Engdahl & Lindgren 2017). Ordet “strain” definierar Agnew som “händelser eller förhållanden som individer ogillar” vilka leder till inre tillstånd av obehagliga känslor (Agnew 2006 se Engdahl & Lindgren 2017, s.45). Det är en strukturell teori som utgår från att det är den sociala utsattheten och bristen på möjligheter för en individ att leva som denne uppfattar att andra kan göra, som är av betydelse för ingången till kriminalitet (Sarnecki & Carlsson 2020). När sociala påfrestningar ger upphov till negativa känslotillstånd som vrede, frustration eller andra obehagliga känslor, och de dominerar en människas inre, kan denne pressas till att agera ut i ett kriminellt beteende som t.ex. innefattar våld eller droganvändning, för att få utlopp för dessa känslor och bli av med obehaget. De negativa känslotillstånden kan bli så dominerande att individen i ögonblicket förlorar förmågan att reflektera över vilka långsiktiga konsekvenser dennes beteende kan medföra, något som inom strainteorin är särskilt relevant för just ilska och vrede som kopplas samman med aggressivitet och våldsbrott (Engdahl

& Lindgren 2017).

Agnew delar in strainteorin i tre huvudsakliga typer av sociala påfrestningar. Den första handlar om att en individ kan misslyckas med sina uppsatta mål, som till exempel skola eller arbete. Den andra handlar om att individen riskerar att förlora något denne värdesätter, till exempel jobb och egendom, men det kan också handla om att riskera att förlora en vän eller en kärleksrelation. Den tredje handlar om den sociala påfrestning en individ utsätts för när den behandlas på ett kränkande sätt av andra, exempelvis genom mobbning eller andra typer av våld. Dessa tre typer av sociala påfrestningar vävs in i varandra, dock är de analytiskt möjliga att skilja på utifrån om individen *utsätts för något mot dennes vilja, inte lyckas få igenom sin vilja* eller *förlorar något som denne värderar*. Ett exempel när de tre huvudsakliga typerna av sociala påfrestningarna är sammanvävda men ändå går att analytiskt skilja på är när en individ blir utsatt för kränkningar i skolan och till följd av detta misslyckas med skolarbetet på grund av låg närvaro och bristande koncentration. Individen utsätts för något mot sin vilja (mobbning) och misslyckas med sina uppsatta mål (skolarbetet). Som en följd riskerar individen att förlora något denne värdesätter (betyg för en framtida utbildning). Viktigt att förstå, understryker Agnew, är att vi människor uppfattar liknande händelser på olika sätt. Hur en händelse uppfattas av en individ kan skilja sig markant från hur samma typ av händelse skulle uppfattas av majoriteten i ett samhälle (Engdahl & Lindgren 2017). Till exempel reagerar inte majoriteten av samhällets invånare med våld på en upplevd kränkning medan andra av olika bakomliggande faktorer kan göra det.

Exempel på händelser och erfarenheter som kan orsaka ett kriminellt beteende hos en individ genom att vara socialt påfrestande är att ha föräldrar som är avståndstagande, stränga och oberäknliga och/eller utsätter barnet för överdriven bestraffning. Att bli utsatt för kränkning av föräldrar eller vänner, att genomgå negativa skolerfarenheter som till exempel innefattar konflikter med lärare eller dåliga skolresultat är andra typer av strain. Att inte ha någonstans att bo, upplevelse av orättvisa, att vara utsatt för ett brott eller diskriminering, monotona arbeten med dålig lön, påfrestningar inom äktenskapet, misslyckande med att leva upp till maskulinitetsnormer, men också att bo i ett svagt socioekonomiskt

område; är alla sociala påfrestningar som enligt strainteorin kan leda till att människor begår kriminella handlingar. Samtidigt begår inte alla människor som utsatts för någon/några av dessa sociala påfrestningar kriminella handlingar. Det som är avgörande för att en händelse upplevs som så påfrestande att den kan leda till en kriminell handling har att göra med styrkan och omfattningen av påfrestningen. I synnerhet handlar det om i vilken omfattning de sociala påfrestningarna ger negativa konsekvenser för kärnan av en individs identitet, alltså de centrala delar som är särskilt viktiga och som denne håller högt (Engdahl & Lindgren 2017). I vilken utsträckning en händelse upplevs som påfrestande har också att göra med om individen upplever den sociala påfrestningen som orättvis eller om det upplevs som ett resultat av individens eget agerande, sjukdom, olycka eller av slumpen (ibid.).

Agnew (2001) förklarar att om en individ uppfattar att kriminella handlingar som våld är effektiva sätt för att lösa problem eller uppmuntras av omgivningen, kan även detta bli ett incitament för att begå brott. När barn bevittnar och/eller utsätts för våld i hemmet eller skolan, eller på andra sätt exponeras för förebilder som använder våld, så kan det få dem att tro att kriminella handlingar är ett konstruktivt sätt att lösa konflikter genom (ibid.). Det är även möjligt att barnet som Janson och Almqvist (2000) skriver, börjar identifiera sig med aggressorn för att döva de negativa känslorna som uppkommer av att bevittna/utsättas för våld. Agnew (2001) förklarar att när det gäller våldsbrott så kan de sociala påfrestningarna en individ utsätts för skapa negativa känslor inom en individ såsom ilska och frustration, vilket kan leda till att individen agerar ut i våldsbrott som ett sätt att göra sig av med dessa känslor. Användandet av illegala droger är ett annat sätt som en individ enligt strainteorin kan använda sig av för att lindra obehaget av de negativa känslorna. De mest framträdande av de sociala påfrestningarna är frånvaro av positiv stimulans och förlust eller dödsfall av en betydelsefull person. Andra framträdande sociala påfrestningar är närvaro av negativ stimulans som verbala och fysiska kränkningar, eller när en individ upplever att dennes livsrum begränsas (ibid.).

Strainteorin har såsom Agnew (2001) presenterat den utsatts för omfattande prövning mot empiriskt material och den hävdar sig väl mot andra ledande teorier som förklarar orsaker till kriminalitet. Framförallt får teorin stöd för hur individer som utsätts för sociala påfrestningar som är av både styrka och omfång kan börja agera ut i våldsbrott. Den kritik som riktats mot teorin gäller främst att resultaten ibland kan bli svårtolkade kring varför en och samma typ av sociala påfrestning kan leda till brott i en kontext och inte i en annan (Engdahl & Lindgren 2017).

3.2 Teorin om sociala band

Travis Hirschi grundade teorin om sociala band. Kriminologer under 1970–80 talet fann den användbar och alltjämt idag har teorin betydelse för många kriminologers tänkande. De relationer som en individ har inom en grupp benämner Hirschi för *sociala band*. Ju svagare en individs band är till olika grupper desto mindre förlitar sig individen på dessa grupper. När banden är försvagade eller obefintliga öppnar det upp för individen att begå brott som gynnar egenintresset även om det strider mot etablerade samhällsnormer (Sarnecki 2017). De fyra sociala banden i teorin är *anknytning*, *åtaganden*, *delaktighet*, och *övertygelse* och Hirschi menar att dessa utgör de fyra grunddragen i hur människan knyter an till samhället (Engdahl & Lindgren 2017).

Anknytning innefattar en individs sensitivitet för de åsikter, önskemål och förväntningar som andra människor har. För att förebygga brott menar Hirschi att det är viktigt att ett barn knyter an till omgivningen och i synnerhet till sina föräldrar. Om individen inte knyter an menar Hirschi att individen kan bli okänslig för andras uppfattningar och uppleva sig fri att avvika från den sociala ordningen i ett samhälle. Skolan och lärare anses också vara viktiga anknytningsobjekt (Engdahl & Lindgren 2017).

Åtaganden är det andra sociala bandet som Hirschi förklarar har att göra med de investeringar individen gör och som sammanfaller med samhällets gängse normer för att nå sina livsmål som exempelvis att utbilda sig, jobba eller engagera sig i frivilligorganisationer. Det är olika slags åtaganden som binder individen till det

konventionella samhället och som definierar vilka vi är och önskar vara. Därmed blir det också något vi inte vill riskera att förlora (ibid.).

Delaktighet är det tredje sociala bandet och det handlar om tillfällena att begå brott. Om individen är upptagen med engagemang och deltagande i konventionella aktiviteter som exempelvis skola, arbete och föreningsliv så blir inte tid för avvikande beteende lika aktuellt.

Övertygelse är det fjärde sociala bandet och berör individens acceptering av samhällsordningens legitimitet och positiva attityder inför myndigheter etc., samt avståndstagande mot kriminalitet och missbruk.

Sammantaget bildar anknytning, åtagande, delaktighet och övertygelse fyra avseenden som motverkar människors benägenhet att begå brott och andra avvikande beteenden. Ju starkare de sociala banden är vilka en individ knyter till föräldrar, lärare och andra konventionella representanter för den etablerade samhällsordningen, desto troligare är det att individen följer samhällets lagar och normer (Engdahl & Lindgren 2017). Dessutom tenderar dessa fyra avseenden att förstärka varandra. En människa som har band till det konventionella samhället i ett av de fyra aspekterna, tenderar att ha band även i de andra och vice versa (ibid.).

3.3 Maskulinitet

Ett genusperspektiv bygger på en förståelse av binära kön där manligt och kvinnligt oftast positioneras som varandras motsatser. Manligt och kvinnligt betraktas inte som något biologiskt medfött utan socialt konstruerat (Connell & Pearse 2015). Maskulinitet blir således något som konstrueras och åstadkoms och det finns olika sätt att vara "man" på. Beroende på den kulturella och historiska kontexten så tillskrivs maskuliniteter olika egenskaper och inom dem finns även inbördes relationer (Connell 2008).

Mäns kriminalitet och utförande av brott kan ofrånkomligen ses som ett alternativ och en social praktik för att åstadkomma och upprätthålla maskulinitet då andra

resurser är begränsade (Engdahl & Lindgren 2017). Kriminalitet och kapaciteten att utföra brott kan då anses vara en resurs i syftet att leva upp till förväntningar om vad det innebär att vara en "riktig man". Våldet blir ett sätt att uppnå status och har en särskild lockelse i samhällen där manlighet betraktas som hög status och definieras i termer av kontroll, oräddhet och självständighet. Dragningskraften att "göra maskulinitet" kan vara särskilt stark när män känner sig hotade eller utmanade och där det föreligger en risk att tappa ansiktet inför en publik. Att bli kränkt, förlöjligad eller utsättas för ett nederlag är exempel på situationer där beredskapen att ta till våld är ett effektivt sätt att åstadkomma eller vidmakthålla maskulinitet och manlig status (ibid.). Våld kan även vara ett sätt att göra anspråk på eller hävda maskulinitet i grupp dispyter. Ungdomsvåldet och annat gängrelaterat våld i städerna är påfallande exempel på hur marginaliserade maskuliniteter hävdar sig mot andra män (Connell 2008).

Våld kan i många kontexter vara ett giltigt verktyg för att påvisa manlig kraft och självständighet samtidigt som det i andra kontexter är fullständigt olämpligt och istället framstår som barbariskt och ociviliserat. Definitionen av manlighet och vilka typer av brott som är användbara för att "göra maskulinitet" skiftar beroende på vilken arena i samhället det handlar om. Kriminella handlingar som till exempel rån eller andra våldsbrott kan vara ett sätt att imponera och nå status bland gatugång, dock är det sällan en framgångsrik väg att gå i företagsvärlden. I den världen kan uttryck för maskulinitet vara att visa sig orädd, tuff och självständig genom exempelvis uppfinningsrik bokföring, lockande bestickningar, riggade karteller och andra sätt att göra affärer genom "aggressivitet och risktagande" (Engdahl & Lindgren 2017).

3.3.1 Hegemonisk maskulinitet

Hegemonisk maskulinitet är en av de praktiker och relationer som skapar maskulinitetens huvudmönster i den rådande västerländska ordningen (Connell 2008). Hegemoni handlar om den kulturella dynamik som bidrar till att en grupp kan hävda och upprätthålla en ledande position i samhället. Det är det framgångsrika hävdandet av makt och dominans som är hegemonins kännetecken, men direkt våld underbygger och stödjer ofta makten. Då dominans och kontroll

är centrala delar i den hegemoniska maskuliniteten så måste den även rymma grupper som kan underordnas. Connell (2008) fortsätter att förklara att det först och främst är kvinnor som ses som underordnade hegemonin, men också andra grupper av män. Homosexuella män står längst ner i hierarkin på den maskulina skalan tillsammans med kvinnor då de hör ihop med femininitet enligt hegemonin. Andra så kallade underordnade grupper av män kan anses ha ett beteende som hör ihop med femininitet och få etiketter såsom fjant och fjolla, och betraktas då enligt den hegemoniska maskuliniteten som att det är något "fel" på dem. Hegemonisk maskulinitet handlar således om det idealiserade sättet att vara man på, vilket också kräver att andra män positionerar sig i relation till det idealet. De positionerar sig således mot det som betraktas som feminint och omanligt (ibid.).

Enligt normer för att uppnå hegemonisk maskulinitet förväntas män vara framgångsrika, starka, tuffa, modiga och om så behövs, även aggressiva och våldsamma (Carlsson 2013). Utöver dessa normer finns det omgivningsfaktorer i varje samhälle som påverkar hur samtliga individer ska leva genom att de utsätts för socialt tryck. Strukturerna i ett samhälle skapar förväntningar på individerna; hur de ska leva, tänka och känna. För en ungdom handlar det sociala trycket således om att skaffa sig en utbildning, flytta hemifrån och tillägna sig högskoleutbildning för att kunna komma in på arbetsmarknaden som ung vuxen (ibid.) Connell (2008) förklarar att män som är marginaliserade och inte passar in i den hegemoniska maskuliniteten i det övriga samhället kan ta till våld för att hävda sig mot andra män i en strävan att skapa sig en dominant maskulinitet. Våldet blir ett sätt att dominera andra män för att på så vis markera sin manlighet och hävda sin maskulinitet. För att bevara dominansen krävs det att mannen framhåller maskuliniteten utan att visa sig "feg", "sårbar" eller på något annat sätt som kan förknippas med femininitet (ibid.).

4. Metod

4.1 Val av metod - fördelar och begränsningar

För att på bästa sätt svara på studiens frågeställningar har vi valt en kvalitativ ansats med semistrukturerade djupintervjuer. Det är strävan att sätta respondenternas berättelser i centrum som vi ser som den kvalitativa ansatsens fördel och gör den mest lämpad för vår studie, då vi ämnar belysa hur vägen in i våldskriminalitet retrospektivt förstås och motiveras utifrån våra respondenters perspektiv. Som Jacobsen (2017) skriver så är öppna individuella intervjuer väl lämpade för att lyckas få fram enskilda individers tolkningar av olika fenomen och hur de förstår dessa, samt vilken mening de har för dem.

En begränsning med en kvalitativ ansats är att empirin inte går att generalisera då antalet respondenter är för få. Samtidigt ser vi detta som en styrka då intervjuerna har gett oss ett privilegierat tillträde till respondenternas djupa och personliga berättelser. En kvantitativ ansats hade möjligen kunnat nå ett mer generaliserbart resultat då en sådan studie kunnat utföras på en större population. Däremot har målet att kunna generalisera resultat inom kvalitativ forskning börjat ersättas med att *förståelsen* av det fenomen som undersöks istället ska gå att generalisera. Som Kvale och Brinkmann (2014) skriver så blir målet snarare att en social kunskap från en situation (det som framkommer i en intervju till exempel) ska kunna överföras till en annan situation med hänsyn till kunskapens kontextualitet och heterogenitet.

En annan begränsning med den kvalitativa ansatsen skulle kunna vara att forskarens egna uppfinnelserikedom är starkt närvarande, vilket leder till att studien inte går att replikera. Kvalitativa forskningsrapporter kan även brista i transparens beträffande hur intervjupersonerna har valts ut (Bryman 2018). För att möta denna potentiella svaghet så redogör vi för vår urvalsprocess under avsnitt 4.2 där vi försökt vara så transparenta som möjligt.

Den kvalitativa forskningsstrategin kan översiktligt beskrivas som induktiv, tolkande och konstruktionistiskt till sin karaktär. Den induktiva delen av strategin

förklaras av att teorin genereras på grundval av de praktiska forskningsresultaten (Bryman 2018). Induktionens motsats är deduktion, vilket innebär att forskaren härleder empirin till teori. En utveckling av detta är det abduktiva tänkandet som innefattar drag både från den deduktiva och den induktiva ansatsen. Den abduktiva processen är dynamisk då forskaren pendlar mellan empiri och teori, något som möjliggör en korrigering av teori för att bättre passa det empiriska materialet under processens gång (ibid.). Vi har utgått från det abduktiva tänkandet i studien för att skapa en teoretisk förståelse av de kontexter och individer som vi intervjuar; utifrån deras egen världsbild. Vi ansåg att det var en fördel att ständigt kunna växla mellan teori och empiri för att hitta de teorier och begrepp som bäst matchade empirin. En viktig del i det abduktiva tänkandet är att forskaren behåller sitt fokus på respondentens självupplevda verklighet när resultat och analysdelen formuleras. Den kunskapsteoretiska ståndpunkten i den kvalitativa ansatsen beskrivs som tolkningsinriktad och bygger på att tyngden för förståelsen av den sociala verkligheten vilar på grundvalen hur deltagarna i en viss miljö tolkar denna verklighet. Sociala särdrag anses vara en produkt av det samspel som sker mellan individer vilket gör den konstruktionistisk till sin karaktär (ibid.).

4.2 Urvalsprocess

Urvalsunderlaget för vår studie var män i Sverige som tidigare haft en egen uttalad kriminell livsstil under minst 10 år och erfarenhet av grova våldsbrott och fängelsedomar. För att komma i kontakt med respondenter användes initialt ett bekvämlighetsurval, vilket betyder att personen/personerna vid tillfället fanns till hands för forskaren (Bryman 2018). För vår studie betydde bekvämlighetsurvalet att en av oss hade kännedom och kontaktuppgifter till vår första respondent via sociala medier. En styrka med ett bekvämlighetsurval, och framförallt i en studie som berör ett känsligt ämne som kriminalitet, är att det möjliggör att nå individer som annars skulle vara svåra att komma i kontakt med. En svaghet med ett bekvämlighetsurval är att det blir ett stickprov och att resultatet från studien är omöjligt att generalisera (ibid.).

För att finna ytterligare respondenter användes ett snöbollsurval, vilket innebär att

forskaren i början av sin studie får kontakt med ett fåtal personer som är tillämpliga för studiens tema och att dessa personer sedan förmedlar fler personer till studien (Bryman 2018). En fördel med snöbollsurvalet är att det kan bli lättare att övertyga nya personer att ingå i studien eftersom de blivit rekommenderade av en vän eller bekant. Nackdelar kan vara att urvalsprocessen till stor del vilar på respondenternas sociala nätverk och att detta kan uppfattas som en påfrestning för studiedeltagarna (ibid.).

4.3 Genomförande av intervjuerna

Till följd av Covid-19 pandemin var vi tvungna att hålla intervjuerna digitalt via Zoom, något vi reflekterar kring under metodreflektion i avsnitt 4.8. Som stöd vid intervjuerna har vi använt oss av en intervjuguide med olika frågefält (se bilaga 3). En intervjuguide är en förteckning med de frågeställningar som är tänkta att beröras i en semistrukturerad intervju (Bryman 2018). Det väsentliga med frågorna är att de är utformade så att det blir möjligt för forskaren att få respondentens egna bilder av sin värld och upplevelser av sitt liv. Om frågorna är alltför detaljerade i sitt utformande så riskerar det att hindra alternativa tankar eller perspektiv från att uppstå under intervjuerna. Vi var därför noga med att ha öppna frågor och att ha en sensibilitet inför att följa respondenterna och de områden som dem valde att utforska och dela med sig av. Vi tänkte också på att utforma frågorna, språkligt såväl som dess ordningsföljd, så att de skulle passa respondenterna samt skapa en röd tråd genom intervjun (ibid.).

Intervjufrågorna utformades som frågefält inom kriminalitet samt barndom/uppväxt. Vi valde att strukturera det enligt den nämnda ordningsföljden för att barndom/uppväxt förväntades vara för känsliga områden att inleda intervjun med. Vi eftersträvade att skapa en tillitsfull relation till respondenterna och vår förhoppning var att skapa ett tryggt klimat redan i inledningen av intervjun genom att vara lugna och samlade. Vi gjorde en tydlig sammanhangsmarkering genom att förklara våra roller. För att etablera kontakt och stämma av hur respondenterna kände inför intervjun samtalade vi allmänt och när stämningen upplevdes avslappnad frågade vi om respondenten kände sig redo

att börja intervjun. Att inte lyckas etablera en tillitsfull relation kan innebära att intervjun inte blir av eller att den havererar efter en stund. Å andra sidan kan en alltför god relation innebära att intervjun drar ut på tiden så att den måste avbrytas eller att respondenten önskar att vara till lags och därmed svarar annorlunda på frågorna inför intervjuaren (Bryman 2018).

För att ha tid till att fatta ett informerat beslut om deltagande hade respondenterna erhållit ett informationsbrev och samtyckesformulär (bilaga 1 & 2) per mail innan intervjutillfället. I samband med intervjun följde vi upp om respondenterna hade läst dessa för att försäkra oss om att de förstod vad studien handlar om samt att vi hade deras samtycke till deltagande.

Under intervjun var vi nyfikna och utforskande med våra frågor. För att respondenterna skulle få möjlighet att utveckla och fördjupa sina svar användes följdfrågor när det ansågs lämpligt. Strukturerade inpass föll sig naturligt när vi kände att ett tema var uttömt och att det var dags att gå vidare till nästa. Genom att vi speglade svaren och kom med sammanfattningar inbjöd vi också respondenterna till att ifrågasätta eller bekräfta våra tolkningar. Vi var noga med att bjuda in tystnaden under intervjun för att respondenterna skulle få möjlighet att reflektera och utveckla sina svar men också för att kunna vara uppmärksamma på den icke-verbala kommunikationen, samt för att undvika att stressa eller pressa våra respondenter. En intervjuare som är etiskt sensitiv önskar inte utsätta respondenten för onödigt stor press och intervjuaren är villig att skifta fokus om frågorna skapar oro hos respondenten (Bryman 2018). Vi skiftade fokus vid enstaka tillfällen, då respondenten upplevdes undvikande och då vi ansåg att det vore oetiskt att inte byta fokus.

Intervjuerna varade mellan 60 till 90 minuter och avrundades med avslutande frågor. Under intervjun, såväl som efter att den var färdig, var vi noga med att fråga respondenterna hur intervjun upplevts. Vi ville försäkra oss om att respondenterna känt sig trygga och bekväma under hela intervjun (se avsnitt 4.6). Samtliga respondenter uppgav att intervjun känts bra och att de upplevde att det var skönt att få dela sin berättelse.

4.4 Bearbetning och analys av empirin

Intervjuer är inget som samlas ihop utan det är ett levande material som skapas i symbios mellan respondent och intervjuare (Kvale & Brinkman 2014). Efter intervjuerna påbörjade vi transkriberingen. Sammanlagt har vi transkriberat halva intervjuerna var och vi valde att transkribera dem ordagrant för att därefter koda och tematisera dem. När samtliga intervjuer var transkriberade så bekantade vi oss med empirin ytterligare genom att läsa igenom transkriberingarna och ibland även lyssna på intervjuerna igen.

Vi har använt oss av tematisk analys, vilket är det vanligaste sättet för att analysera kvalitativ empiri. Det första steget i en tematisk analys är att koda de transkriberade intervjuerna för att skapa en bättre överblick över empirin (Bryman 2018). Vår första kodning bestod av en öppen kodning då vi antecknade ord och begrepp, samt återkommande eller avvikande mönster. Därefter grupperade vi koderna i olika kategorier varpå vi fann fem teman som mest framträdande. Efter detta kodade vi materialet igen utifrån dessa fem teman, för att säkerställa att vi inte missat något av värde för respektive tema, vilket innebar att den andra kodningen blev en fokuserad kodning.

Vid kodningen av materialet använde vi oss av interbedömarreliabilitet vilket innebar att kodningsprocessen var konsekvent och jämförlig mellan (Bryman 2018). Vi valde därför att koda alla intervjuer var för sig för att därefter jämföra våra koder. När vi jämförde våra kodningar kunde vi dra slutsatsen att vi utfört kodningen likartat och att vi uppfattat samma delar som centrala, något som enligt Bryman (ibid.) ökar interbedömarreliabiliteten.

Parallellt med kodningen av intervjuerna inhämtade vi sekundärdata i form av tidigare forskning och teorier vilka vi ständigt jämförde mot empirin för att hitta passande teorier/begrepp att kunna förklara empirin utifrån. Då vi genomförde dessa moment parallellt så utvecklades förståelsen och kunskapen om ämnet. Denna växelverkan mellan teori och empiri, utgör grunddragen i den abduktiva ansatsen (Backman, Gardelli, Gardelli & Persson 2012). Abduktion innebär att forskaren skapar en teoretisk förståelse av de individer och sammanhang som

studeras. Den samhällsvetenskapliga beskrivningen bygger på respondenternas perspektiv av sin verklighet och får således inte förlora kontakten med den empiri som representerar deras röster (Bryman 2018). Genom en viss mängd empiri hittar forskaren teorier som på bästa sätt förklarar empirin. Teorin behöver således inte verka som en generell förklaringsmodell utan snarare som den som bäst förklarar denna studies empiri (Backman et al. 2012).

Genom att tillämpa en abduktiv ansats kunde vi justera val av teorier och begrepp under arbetets gång eftersom vi inte var låsta i förutbestämda teorier. Vårt empiriska inhämtningsområde utvecklades under arbetets gång genom att vi smalnade av fokuset i empirin genom en fokuserad kodning parallellt med teorigenereringen. Genom att växla mellan att fokusera på delar i empirin kontra dess helhet kunde vi fånga annan värdefull empiri och pröva olika teorier mot dessa.

4.5 Studiens tillförlitlighet

Inom kvantitativ forskning används termerna validitet, reliabilitet och generaliserbarhet för att bedöma en studies kvalitet. Inom kvalitativ forskning diskuteras det huruvida kriterierna trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet samt objektivitet möjligen kan anses vara bättre lämpade alternativ för att bedöma en studies tillförlitlighet (Bryman 2018). Vi har valt att redogöra för studiens tillförlitlighet utefter de senast nämnda kriterierna eftersom vi anser att de passar vår kvalitativa ansats bäst.

Trovärdigheten handlar om huruvida vi kan säkerställa att forskningen utförts i enlighet med god praxis samt att resultatet av forskningen redovisas för respondenterna för att bekräfta att vi som undersökare har uppfattat respondenternas verklighet på rätt sätt (Bryman 2018). Som vi beskriver i avsnitt 4.6 så har vi varit noga med att följa Vetenskapsrådets etiska riktlinjer (Vetenskapsrådet 2017). Vi har även läst och använt oss av relevant metodlitteratur, samt diskuterat med vår handledare, för att i så hög grad som möjligt, kunna säkerställa att vår studie utförs i enlighet med god praxis.

Kvalitativ forskning inbegriper oftast ett intensivt utforskande av en liten grupp eller av individer som har vissa egenskaper gemensamt, vilket gör att det handlar om djup snarare än bredd. Som tidigare nämnt finns en kritik att resultat från kvalitativa metoder är svåra att generalisera till andra miljöer. Intervjupersonerna i en kvalitativ undersökning, är inte representativa för en större population (i vårt fall handlar det om fem individer vilket är en alldeles för liten grupp för att kunna skapa generaliserbarhet i en sådan bemärkelse). Det finns således en skillnad mellan empirisk och teoretisk generaliserbarhet. Det sistnämnda handlar istället om teoretiska slutsatser och är som Bryman (2011) skriver; det viktiga vid bedömningen av generaliserbarheten från resultaten i kvalitativa data. Bryman nämner också en aspekt som Lincoln & Guba (1985 se Bryman 2018) lyft där de menar att fylliga beskrivningar tillhandahåller andra personer vad de kallar för en databas. Med hjälp av denna databas (i form av kvalitativa forskningsresultat) kan de bedöma om dessa är överförbara till en annan miljö (Bryman 2018).

Pålitlighet är den kvalitativa ansatsens motsvarighet till reliabiliteten inom kvantitativ forskning och kan bedömas utifrån öppenhet (Bryman 2018). Pålitligheten handlar således om att transparent redogöra för forskningsprocessens alla stadier, något vi strävat efter att göra inom respektive forskningsfas under metoddelen. Vidare har vår handledare kritiskt granskat studien genom hela vår process, något som enligt Bryman (ibid.) bidrar till en kvalitetskontroll av studien.

Enligt vår mening är det omöjligt att hitta forskning som står fri från påverkan från de som genomför den. Forskarens identitet, värderingar och övertygelser kan inte helt avlägsnas från en analysprocess och därför blir kvalitativa data som Denscombe (2009) skriver; alltid en produkt av en tolkningsprocess. Mot bakgrund av detta ämnar vi ändå göra denna tolkningsprocess så transparent som möjligt.

4.6 Forskningsetiska överväganden

Det finns flera delar i en forskningsstudie som aktualiserar frågor av etisk karaktär. Examensarbeten täcks inte av samma etikprövningskrav som annan forskning vilket lägger större ansvar på oss som studenter tillsammans med vår

handledare. Detta ansvar har vi noga och aktivt reflekterat kring i samtliga processer, både innan och under arbetets gång. Förutom att kontinuerligt värdera etiska risker tillsammans så har vi inledningsvis reflekterat kring bemötande och förhållningssätt i mötet med våra respondenter. Det centrala i vårt förhållningssätt har varit att värna om respondenternas självbestämmande och integritet genom att vara lyhörda inför deras signaler samt bemöta dem med empati och respekt. Vårt utgångsläge har varit att respondenterna inte ska lida skada, något som går före all eventuell kunskapsvinst.

Individskyddskravet innebär att personer som medverkar i forskning ska skyddas från skada och kränkning. Utifrån detta kan fyra allmänna huvudkrav på forskningen konkretiseras, vilka vi har att förhålla oss till. Dessa grundläggande etiska frågor rör således: *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitet* och *nyttjandekravet* (Bryman 2018).

Innan studien påbörjades skickades ett informationsbrev och ett samtyckesformulär ut (se bilaga 1 och 2) till de tilltänkta respondenterna per mail där de informerades om studiens syfte, hur resultaten ska användas samt att ett deltagande är frivilligt och när som helst kan avbrytas. Genom att beakta samtyckeskravet respekterar forskaren respondenternas rätt att själva bestämma över sin medverkan (Bryman 2018). Väl vid intervjuerna säkerställde vi att respondenterna hade tagit del av informationen samt att vi gav utrymme för eventuella frågor. Samtliga respondenter upplevde att de haft tillräckligt med tid för att kunna ta ett informerat beslut om deltagande, och de gav sitt muntliga samtycke till studien.

I enlighet med konfidentialitetskravet måste respondenternas personuppgifter handhas på ett sådant sätt att oberättigade inte kan få tillgång till dem, samt att respondenterna kan försäkras största möjliga konfidentialitet (Bryman 2018). För att värna om anonymiteten för våra respondenter så har de fått fiktiva namn i studien. Under transkriberingen användes de fiktiva namnen och vi har undvikit att återge alltför detaljerade personbeskrivningar för att försvåra för utomstående att identifiera enskilda individer. Utöver detta så har uppgifter som kan avslöja respondenternas identitet anonymiserats genom borttagning av information såsom

namn på verksamheter, arbetsplatser och städer. Dessutom lagrade vi intervjuerna på våra lösenordskyddade datorer och var noga med att aldrig skicka några inspelningar via mail eller dylikt, något som är särskilt viktigt med tanke på att intervjuerna behandlade känsligt material.

Nyttjandekravet gör gällande att respondenternas uppgifter som samlas in under intervjun endast får användas för studiens syfte (Bryman 2018). Vi informerade om att ingen annan än vi studenter tillsammans med vår handledare kommer att ha tillgång till inspelningarna och transkriberingarna, och vi kommer inte heller att använda materialet till något annat än vår studie.

Respondenterna tillfrågades i samband med intervjun om det ville bli kontaktade någon dag senare för att stämna av deras upplevelse och om eventuella tankar väckts efter intervjun. Samtliga respondenter tackade ja och flera uttryckte att det var en positiv del av intervjudeltagandet. När vi kontaktade respondenterna så berättade de att intervjun väckt en del gamla minnen, tankar och känslor samt att de fått nya insikter och reflektioner över sin historia. Samtliga respondenter uppgav att intervjun känts bra och att det var skönt att få dela sin berättelse.

Vi reflekterade kring att en av oss hade kännedom om en av respondenterna och hur han skulle reagera av att bli tillfrågad om en intervju. Då han mottog frågan väldigt väl och visade ett engagemang och en villighet i att delta i studien frågade vi honom om han kände till fler personer som skulle kunna tänka sig att ställa upp i studien. Förutom att det tack vare hans rekommendationer gav oss fler respondenter så tror vi att det även ökade förtroendet under intervjuerna och medförde att empirin blev både djup och bred, på grund av att respondenterna kände sig trygga att dela med sig då den första respondenten givit sin rekommendation.

4.8 Metodreflektion

Vi är glada att vi spenderade mycket tid i förberedelsefasen, att vi förberedde oss inför intervjuerna genom att ständigt diskutera etiska aspekter och ställningstaganden med varandra och med vår handledare. Att vi också la mycket

tid på att läsa litteratur om kvalitativ metod kopplat till känsliga ämnen och utarbeta en intervjuguide utifrån ett väl förberett syfte och frågeställningar har fått oss att känna oss väl förberedda inför varje intervju.

Digitala intervjuer har gjort det möjligt för oss att intervju personer som vid tillfället för intervjuerna, befunnit sig långt ifrån oss geografiskt. Den direkta interaktionen har upprätthållits genom att vi haft både kamera och mikrofon under intervjuerna. Till en början såg vi det som en nackdel att inte kunna träffas personligen men i efterhand tänker vi att det snarare kan ha varit en fördel då respondenterna kunnat vara avskilda i sina trygga och välbekanta miljöer. Att ha digitala intervjuer har även medfört en större flexibilitet och gjort det mer tidseffektivt både för oss och för respondenterna.

Trots en ömsesidig förståelse och en personlig intervjuinteraktion bör en intervju inte betraktas som en helt öppen och fri dialog mellan två jämlika parter då en maktasymmetri råder mellan intervjuare och respondent, där den förstnämnda oftare är den i överläge (Kvale & Brinkmann 2014). Med detta utgångsläge vill vi samtidigt benämna att vi betraktar oss som experter på olika delar; vi som studenter på vår metod och respondenterna på sina liv. När vi planerade studien reflekterade vi också över maktaspekten med att vara två intervjuare i mötet med en respondent. Som Trost (2010) skriver så kan det vara fördelaktigt att vara två intervjuare om dessa är samspelta, något som då kan leda till en bättre intervju med större informationsmängd och större förståelse. Som intervjuare kompletterade vi varandra genom att den ena intervjuade och den andra ställde följdfrågor och tog anteckningar. Vi såg det också som en styrka i bearbetnings- och analysprocesserna av empirin att vi båda medverkat vid intervjuerna.

5. Resultat och analys

I föreliggande kapitel besvarar vi studiens frågeställningar genom att redovisa och analysera studiens empiri med hjälp av teorin sociala band, strainteorin/sociala påfrestningar samt begreppet hegemonisk maskulinitet och den tidigare forskning vi presenterat (se kapitel 2).

5.1 Omgivningsfaktorer och vägar in i våldskriminalitet

De ledande teman som växte fram ur respondenternas berättelser som vi identifierade som bidragande omgivningsfaktorer till våldskriminalitet var *familjeförhållande* och *skola*. Tema familjeförhållande handlar främst om hemmiljön med fokus på det våld och försummelse som respondenterna utsattes för under sin uppväxt. Tema skola belyser främst mobbning och frånvaro av tillräckligt socialt stöd.

5.1.1 Familjeförhållanden

Samtliga respondenter berättade att de haft trasiga familjeförhållanden där våld och frånvarande föräldrar som led av psykisk ohälsa och/eller missbruk har varit centrala delar. Våld och frånvarande föräldrar redovisas under egna rubriker i detta kapitel.

5.1.1.2 Våld i hemmet

Fyra av fem respondenter utsattes för både psykiskt och fysiskt våld i hemmet, framförallt av olika "fadersgestalter" som periodvis fanns med i bilden men också av sina biologiska pappor. En utav studiens deltagare utsattes för våld av sin mamma. De respondenter som blev utsatta för våld tvingades också bevittna när deras mammor blev slagna. Nedanstående citat från Tomas illustrerar hur våldet kunde se ut:

“Våld har det varit ett inslag av hela tiden (...) från sex-sju års ålder upp till mitten av tonåren nån gång så blev jag slagen. Morsan och farsan skiljde sig när jag var två år. Vid åtta-tio års ålder var det mycket festande bland de vuxna hemma hos mamma, ingen barnmiljö precis när jag bodde hos henne tillsammans med olika fadersgestalter som kom och gick. Jag var nog tio-tolv år när mamma gifte sig med min lillasysters biologiska pappa, som var ett riktigt jävla svin alltså, där fick man stryk som fan. Riktigt svin var han och det var mycket alkohol i bilden och mamma fick också stryk, han var en väldigt ond människa. (...) Ibland blev jag inlåst på rummet i flera veckor för att han tyckte att man inte skött sig. (...) våld förekom det väldigt mycket av om jag säger så. (...) mamma helt ärligt under min uppväxt, jag ska inte snacka negativt om min morsa för jag älskar henne, men under min uppväxt så var jag väldigt förbisedd alltså. (...) Hon lät mycket ske som inte var bra, misshandel och så, hon fanns aldrig där som stöd, det gjorde hon inte.”

Att utsättas för och tvingas bevittna våld under uppväxten är enligt strainteorin särskilt framträdande sociala påfrestningar som kan få en individ att själv börja agera ut i våldsbrott (Engdahl & Lindgren 2017). Att dessutom bli utsatt för försummelse eller stränga, oberäkneliga och överdrivna bestraffningar är ytterligare att betrakta som särskilt påtagliga faktorer för att en människa ska börja begå brott. Detta gäller i synnerhet våldsbrott som knyts till känslor av vrede och aggression (ibid.). Agnew (2001) förklarar att när det gäller våldsbrott så kan de sociala påfrestningarna en individ utsätts för skapa negativa känslor inom individen såsom ilska och frustration, vilket kan leda till att individen agerar ut i våldsbrott som ett sätt att göra sig av med dessa känslor. Förutom att Tomas själv blev utsatt för mycket våld av sin mammas sambo och tvingades till isolering i sitt rum så bevittnade han även hur hans mamma blev misshandlad upprepade gånger. Tomas utsattes för oberäkneliga och överdrivna bestraffningar, grovt våld och kränkningar, samt avståndstagande föräldrar. Dessa är sociala påfrestningar som enligt strainteorin var för sig kan bidra till en kriminell utveckling. I Tomas fall

utsattes han för samtliga av dem vilket citatet ovanför illustrerar.

Enligt Hirschi som formulerade teorin om sociala band så finns det ett tydligt samband mellan brott och att ha en svag anknytning till sina föräldrar. Detta beror enligt Hirschi på att en individ som inte knyter an blir okänslig för andras åsikter, önskningar och förväntningar och kan på grund av det uppleva sig fri att avvika från den sociala ordningen i ett samhälle (Engdahl & Lindgren 2017). Tomas band till sina föräldrar var påtagligt försvagade, hans pappa försvann ur bilden när han var två år och han beskrev hur hans mamma aldrig fanns där för honom. Att dessa band var påtagligt försvagade mellan Tomas och hans föräldrar skulle både enligt teorin om sociala band och strainteorin kunna vara en bidragande orsak till att han utvecklade en våldskriminell livsstil. Flera av männen i både Janssons (2019) och Carlssons (2013) studie hade även dem svaga sociala band till föräldrar och andra viktiga anknytningsobjekt. Enligt Engdahl och Lindgren (2017) så kan ett försvagat socialt band tendera att även försvaga de övriga sociala banden då de är beroende av varandra.

Temat familjeförhållande och våld i hemmet fortsätter med Jörgens citat:

“Det är ju liksom en våldsam familj egentligen som jag kommer ifrån. Jag är uppvuxen med en styvfarsa som var narcissist. Man fick gå och tippa på tå hemma, hade man gjort någonting fel så körde han den här tysta leken, du fanns inte. Stod man i vägen för honom kunde han gå rätt på en så att man flög (...) jag hade nerverna på skinnet egentligen. (...) asså man håller dom här grejerna i familjen, det var mycket konflikter och smärta i familjen gentemot varandra och sådär men om någon utifrån kom in och skulle bråka med oss då var vi alla på, då fanns det inga spärrar alls, vi behöll skiten inom familjen på nått sätt, det fanns en sorts kärlek där ändå” (...) vi mot dom-känslan, asså vi hade ändå den, är det nån som kommer utanför in mot vår familj då kommer vi (...) Då spelar det ingen roll vem som gjort fel, så där, ni jävlas inte med vår familj.(...) På nått sätt så är det någonting fint i det men även någonting som präglat min

våldskriminalitet, att våld är okej, så där. Och det är inte okej, förstår jag idag. Men just då, det fanns nånting fint med det och det blev liksom tryggt i det dysfunktionella”.

Agnew (2001) förklarar att om en individ uppfattar att kriminella handlingar som våld är effektiva sätt för att lösa problem eller uppmuntras av omgivningen, kan detta bli ett incitament att begå brott. När barn bevittnar och/eller utsätts för våld i hemmet eller skolan, eller på andra sätt exponeras för förebilder som använder våld, så kan det få dem att tro att kriminella handlingar är ett konstruktivt sätt att lösa konflikter genom (ibid.). Förutom att Jörgen blev utsatt och tvingades bevittna våld, så började han också att idealisera våldet. I hans familj blev våldet ett sätt att lösa konflikter både inom familjen och gentemot utomstående. En följd som kan uppkomma av att barn tvingas växa upp med våld i familjen är att de enligt Janson & Almqvist (2000) kan börja identifiera sig med aggressorn. Denna omedvetna identifikation fungerar som en försvarsmekanism för barnet. I de situationer då barnet blir utsatt för våld och inte förmår att visa sin naturliga aggression mot förövaren, så kan barnet istället börja identifiera sig med denne som ett skydd för att känslor av rädsla och ångest ska dövas. Att identifiera sig med aggressorn innebär också en strävan att efterlikna personen och dennes beteende, något som kan leda till att barnet själv begår våldsamma handlingar (ibid.).

Enligt normerna för den hegemoniska maskuliniteten så är förväntningar på män att de ska vara starka, tuffa och modiga men också våldsamma om det behövs (Carlsson 2013). Jörgens citat ovanför illustrerar att han internaliserade sådana normer och förväntningar redan från tidig barndom. Han började betrakta våld som en resurs för att lösa konflikter, ett synsätt som präglade hans våldskriminalitet. Utifrån begreppet hegemonisk maskulinitet så kan Jörgens resonemang och styvpappans våldsutövning, vilket citatet ovanför illustrerar, förstås som ett sätt att markera och hävda maskulinitet när andra resurser är begränsade. Jörgen hade en styvpappa som dominerade familjen med både psykiskt och fysiskt våld. När familjen upplevde konflikter med andra utanför familjen så ansågs lösningen vara att använda våld. Jörgen beskriver samtidigt att

han upplevde detta som något tryggt och fint i det dysfunktionella. Han beskriver hur våldet i familjen både var normaliserat och idealiserat som ett sätt för att lösa konflikter. Jörgen beskriver att det var denna process som förenade dem i det dysfunktionella och att det på något sätt ändå blev "tryggt". Detta skulle kunna vara en indikation på att Jörgen identifierat sig med aggressorn på ett sådant sätt som Janson och Almqvist (2000) beskriver.

5.1.1.3 Frånvarande föräldrar

Majoriteten av studiens deltagare hade frånvarande föräldrar under uppväxten, fyra av dem hade biologiska pappor som var helt frånvarande. Tre av respondenterna hade mammor som fanns med i bilden men som ändå var frånvarande då de led av psykisk ohälsa och/eller missbruk. Pelle illustrerar med följande citat hur frånvaron av föräldrarna skapade en inre otrygghet som han burit med sig genom livet:

“Jag minns barndomen, jag bodde med mamma, pappa och syskon fram tills jag var ungefär sju (...) Vi skulle flytta och när vi kom till den nya lägenheten så var inte pappa där längre. (...) Sen gick det några år innan han kom och hälsade på men då var han ju oftast full. (...) Man visste inte om pappa skulle komma hem och vara sketfull eller om mamma låg i sängen och hade svalt en hel burk med mediciner, så det är ju klart att det skapar en inre otrygghet. Då bodde jag med mamma och jag minns att det var knapert (...) Mamma var bipolär och har gjort alla självmordsförsök i hela boken och spelberoende på det då. (...) Ofta var kylan tom och det var mackor till frukost, lunch, middag, kvällsmat och så en syster och en lillebror på det (...) Jag minns en helg när strömmen var avstängd och morsan hade dragit till sin nya kille. Jag blir så där, jag var så liten, jag tittar på min lilla grabb idag och får inte ihop bilderna.”

Kärnan i strainteorin som Agnew (2001) definierar den är att kriminella handlingar kan vara en konsekvens av negativa och påfrestande relationer med

omgivningen. De sociala påfrestningarna är att betrakta som särskilt kriminogena när de skapar obehagliga känslor och/eller känslotillstånd inom individen (Engdahl & Lindgren 2017). Pelle belyser i citatet ovanför hur i synnerhet oron för mammans psykiska ohälsa och otaliga självmordsförsök lett till att han känt en inre otrygghet genom livet. Om de sociala påfrestningarna är att betrakta som kriminogena handlar i synnerhet om vilka konsekvenser de har för kärnan av en individs identitet (ibid.). Om den sociala påfrestningen ska va av sådan art att en individ börjar att begå brott handlar det enligt Agnew om att en individ förlorar något som denne värdesätter (ibid.). Det kan handla om materiella förluster men också förluster av betydelsefulla relationer som vänner eller föräldrar. Något som enligt strainteorin förstärker en social påfrestning ytterligare och gör den ännu mer kriminogen är ifall den upplevs som orättvis och inte som en konsekvens av individens eget beteende (Engdahl & Lindgren 2017). Pelles pappa försvann plötsligt ur hans liv då han lämnade familjen och när han några år senare kom på besök så var han inte känslomässigt tillgänglig utan ofta full och ibland även våldsam. Vi tolkar det även som att mamman var frånvarande. Även om hon fanns med i bilden så var hennes psykiska ohälsa och användande av "piller" av sådan omfattning att hon inte var fysiskt eller känslomässigt närvarande för Pelle. Dessa sociala påfrestningar som Pelle utsattes för under barndomen är enligt strainteorin av sådan art och omfång att de kan bidra till en kriminell utveckling. Påfrestningarna är dessutom av den karaktär att de uppfattas som orättvisa och inte som en konsekvens av eget beteende, något som gör påfrestningarna ännu mer kriminogena enligt Engdahl och Lindgren (2017).

Vidare så menar Hirschi att enligt teorin om sociala band att starka sociala band gör det mindre troligt för en individ att begå brott. När en individ istället har svaga eller obefintliga sociala band så öppnar de upp för individen att begå brott som gynnar egenintresset även om det strider mot samhällsnormerna (Sarnecki 2017). Pelles pappa var frånvarande och mamman var känslomässigt otillgänglig då hon led av psykisk ohälsa och missbruk. Fyra av respondenterna växte upp under liknande omständigheter där en eller båda föräldrar var avståndstagande och/eller utsatte respondenterna för våld. Enligt teorin om sociala band skulle detta betraktas som att bandet *anknytning* var kraftigt försvagat. Hirschi förklarar att en individs anknytning i synnerhet till sina föräldrar är viktigt för att individen

inte ska bli okänslig för andra människors behov och önsknings, och för att inte avvika från samhällets normer och ordning (Sarnecki 2017).

Leary, Twenge och Quinlivan (2006) lyfter i sin artikel hur barn som försummas och avvisas av sina föräldrar kan bygga upp känslor av ilska och aggressioner. Utifrån det Pelle beskrivit tolkar vi det som att hans sociala band *anknytning* var påtagligt försvagat och han upplevde avvisande från båda sina föräldrar. Leary, Twenge och Quinlivan (2006) förklarar att individer som upplevt avvisande under sin barndom är mer benägna till aggressivitet och våld. Leary, Twenge och Quinlivan (2006) förklarar vidare att individer kan agera ut i ilska för att slippa känna sig avvisade samt för att få en känsla av att de har kontroll över situationen, vilket således kan leda till att individen hamnar i en ond cirkel av avvisande och aggressivitet. En bidragande faktor till att Pelle, Jörgen och de andra respondenterna utvecklade en våldskriminalitet skulle således kunna förklaras av att de utsattes för avvisande och försummelse av sina föräldrar under barndomen.

Temat familjeförhållande och frånvarande föräldrar fortsätter med Jörgens upplevelse av att ha blivit avvisad och sviken av föräldrar:

“Asså jag hade ett sånt utanförskap med tanke på att jag hade en frånvarande farsa, biologisk pappa som valde alkohol och droger i stället för mig. Det gjorde att jag hade en vrede och på hemmaplan fick stryk och bestraffningar av min styvfarsa. Det gjorde att det byggdes upp en vrede inom mig mot både samhälle och vuxna.”

Agnew (2001) lägger tonvikten på att sociala påfrestningar är en väsentlig men inte tillräcklig förutsättning för att en kriminell handling ska utföras. Individer kan ha strategier för att hantera sociala påfrestningar utan att begå brott, som till exempel att söka stöd och hjälp. Dock kan faktorer som svagt konventionellt stöd och svaga känslomässiga band från omgivningen i kombination med låg social kontroll leda till att individer hanterar sociala påfrestningar genom att begå brott (ibid.). Utifrån Jörgens citat framgår det att han saknade känslomässiga band och socialt stöd både från sin biologiska pappa och andra vuxna vilket enligt

strainteorin skulle kunna ses som en bidragande faktor till att han utvecklade en våldskriminalitet. Jörgen beskriver hur han utvecklade en vrede mot både vuxna och samhälle. Agnew lyfter avsaknaden av socialt stöd som en viktig faktor till att kunna förstå varför sociala påfrestningar ibland leder till kriminalitet och ibland inte (Engdahl & Lindgren 2017). Svaga känslomässiga band till familjemedlemmar var en gemensam faktor för samtliga av studiens deltagare. Det här är något som enligt både teorin om sociala band och strainteorin kan öka benägenheten för att begå brott.

5.1.2 Skola

Studiens deltagare utsattes för sociala påfrestningar under sin tid i skolan. För tre av dem involverade detta främst mobbning och för de andra två bestod de sociala påfrestningarna av konflikter och dåligt bemötande från lärare.

5.1.2.1 Mobbning

Tre av studiens deltagare utsattes för mobbning under sin skolgång. Mobbningen pågick från lågstadiet upp till mellanstadiet då de började att slå tillbaka. I följande citat berättar Tomas om mobbningen han utsattes för och vilka känslor det skapade i honom:

“I skolan jag blev mobbad och jag blev så arg att jag grinade (...) Jag var ju bara ledsen, förtvivlad och arg på en och samma och gång. Det blev till frustration som satte sig fast inom mig. Jag var duktig i skolan, jag älskade egentligen själva skolarbetet men rasterna var ett helvete (...) Lågstadiet mobbning, högstadiet bråk (...) Jag älskade själva skolarbetet för jag var långt före de andra och då var man nåt igen. Jag var klar med mellanstadiets matte redan i fyran och jag kände att det var nåt jag kunde och behärskade (...) Jag trivdes bra i skolan egentligen men jag hatade att gå dit för jag visste att på rasterna så skulle det bli problem för mig, skolan var ett omen (...) Det var ett helvete att gå till skolan för jag visste att det skulle bli skit under dagen. (...) På väg till skolan gick jag en stig uppe från

vårat hus och varje gång kände jag; fan hoppas inte att det är en massa folk som står där och ser när jag kommer.”

När sociala påfrestningar som exempelvis mobbning, ger upphov till negativa känslotillstånd, som frustration eller andra obehagliga känslor, och dessa dominerar en människas inre kan denne pressas till att agera ut i ett kriminellt beteende för att få utlopp för dessa känslor (Agnew 2001). Tomas citat ovanför illustrerar hur känslor av frustration “satte sig fast” inom honom. De negativa känslotillstånden kan bli så dominerande att individen i ögonblicket förlorar förmågan att reflektera över vilka långsiktiga konsekvenser dennes beteende kan medföra, något som inom strainteorin är särskilt relevant för just ilska och vrede som kopplas samman med aggressivitet och våldsbrott (Engdahl & Lindgren 2017). Tre av respondenterna delade erfarenheten av att ha blivit utsatta för mobbning under hela lågstadietiden fram till mellanstadiet. Vändpunkten för mobbningen blev när de själva började utsätta andra för våld, som ett sätt att slå tillbaka mot sina antagonister. Enligt strainteorin skulle detta kunna betraktas som att respondenterna pressats till att agera ut i våld som ett sätt för att få utlopp för de känslor av ilska, vrede och frustration som bildats i dem under åren de blivit mobbade såväl som utsatta för våld i hemmet. En av deltagarna i Janssons (2019) studie som också blivit utsatt för mobbning, beskrev hur han kunde relatera sitt våldskapital till den utsattheten.

Tomas citat nedanför illustrerar hur han fick utlopp för känslor av ilska och vrede genom att agera ut i våld mot de som utsatt honom för mobbning:

”Jag gav mig inte på de svaga, jag gav mig på skitstövlarna om man säger, det var dem jag var ute efter att ge stryk, för dom hatade jag.”

Intervjuare: Hur kändes det?

“Den jäveln ska få känna av vad han gjort och då är det en tillfredsställelse att ge någon skitstövel stryk som har förtjänat det (...) Det kändes jävla bra när rektorn och vaktmästaren kom och

avbröt bråken som de fick göra ett par tre gånger i veckan (...) det kändes skitbra för det var alltid jag som hade vunnit mot skitstövlarna som hade mobbat mig.”

Temat mobbning är vidare exemplifierat med Stefans citat nedanför. Han berättade hur han blivit mobbad av en person i skolan och i femte klass “lackat ur” och jagat honom med kniv.

“Jag högg honom inte eller nått sånt men jag slog honom några gånger när jag fick tag på honom.”

Strainteorin förklarar att känslor av ilska, frustration och vrede som kan uppstå till följd av sociala påfrestningar som mobbning kan bli så obehagliga att härbärgera att individen agerar ut i framförallt våldsbrott (Engdahl & Lindgren 2017). För deltagarna i Carlssons (2013) och Janssons (2019) studie var det vanligt att koppla sitt våldskapital till de känslor av skam och ilska som internaliserats under barndomen, som en följd av att de blivit utsatta för bland annat mobbning och/eller våld i hemmet. När de återupplevde dessa känslor från barndomens kränkningar i vuxen ålder agerade de omedelbart ut i ilska och aggression. Deltagarna beskrev att de inte kände någon skuld när de begick våldsbrotten då de externaliserade dessa känslor och sin ilska på de som kritiserade dem. Både Pelle och Stefan beskrev samma typ av process. Efter att ha blivit utsatta för mobbning under flera år så slog de tillbaka vilket gav dem en tillfredsställelse. De sociala påfrestningarna som mobbningen innebar var av sådan art att de begränsade respondenternas livsrum. Även deras rätt till mål och mening i livet kränktes på grund av utsattheten i skolan. Enligt strainteorin kan alltså respondenternas utagerande i våldsbrott ses som ett sätt att göra sig av med de obehagliga känslorna som växt fram som en följd av att deras livsrum begränsats (Agnew 2001).

5.1.2.2 Inkonsekvent socialt stöd

Andra sociala påfrestningar som identifierades inom skolmiljön var att de respondenter som utsattes för mobbning inte fick något stöd från lärare för att hantera mobbningen. Samtliga av respondenterna hade bristande socialt och

praktiskt stöd från både föräldrar och lärare med skolarbetet. Istället för att få socialt stöd så blev en av respondenterna utsatt för kränkande bemötande från lärare. Jörgen exemplifierar detta tema:

“En gång åkte jag på en örfil av en kvinnlig lärare. På den tiden käkade man ju inne i klassrummet (...) nån hade skruvat av saltkaret och jag hade varit med om en liknande grej nån vecka innan när jag själv skulle hälla på saltet, då åkte hela karet ut över maten (...) jag stod bakom henne när hon hällde saltet över maten (...) ‘det har hänt mig också’ sa jag, då trodde hon att det var jag som hade gjort det så jag åkte på en lavett.”

Vad som avses med socialt stöd är i stort sett allt som gör att en individ kan tillägna sig de förmågor och resurser som finns i omgivningen. När en individ inte har tillräckligt socialt stöd blir denne ensam och utlämnad till sig själv, något som gör att individen blir sårbar för utsatthet i olika former och måltavla för angrepp (Engdahl & Lindgren 2017). Utifrån teorin om sociala band förklarar Hirschi att det är viktigt att ett barn knyter an till omgivningen och i synnerhet till sina föräldrar. Lärare anses också vara viktiga anknytningspersoner för att förebygga att barnet blir okänslig för andras åsikter, önsknings och förväntningar. Då en individ blir okänslig för andras behov kan denne uppleva sig fri att avvika från den sociala ordningen i ett samhälle och begå handlingar som gynnar egenintresset, som exempelvis våldsbrott (Sarnecki 2017). Jörgen beskrev att han “gjorde en del småhyss i skolan” och att han på grund av det blev en måltavla och syndabock när det hände någonting, vilket citat ovan starkt illustrerar. Istället för att fungera som socialt stöd för Jörgen, som dessutom var utsatt för våld hemma, så utsatte läraren honom för ytterligare kränkningar. Att ha svaga sociala och känslomässiga band till konventionella aktörer, som lärare utgör en del av, skulle enligt strainteorin utgöra att en händelse upplevs som ännu mer påfrestande (Engdahl & Lindgren 2017). Det som Jörgen utsätts för är riktat från en lärare, som i sin profession representerar en del av det konventionella samhället, varför kränkningen enligt strainteorin kan uppfattas som än mer påfrestande.

Temat om skola och inkonsekvent socialt stöd fortsätter med Jörgens citat vilket illustrerar bristerna i det sociala stöd han hade:

”Jag var inte så jävla vass i skolan heller, jag var inte så intresserad (...) Jag var tillbakadragen, tänkte mycket, bodde i min egen hjärna, jag hade väl loggat ut på nått sätt, mentalt. Lärarna var väldigt stränga och inte särskilt pedagogiska och de pratade aldrig med mig om hur jag hade det hemma utan mer om det jag gjorde fel i skolan. Sen vände det, jag kommer ihåg det var faktiskt i högstadiet då jag verkligen bestämde mig för att nu är det nog. (...) då blev jag en annan person faktiskt, men innan dess var jag en tystlåten grabb och väldigt osäker, försökte hitta en plats nånstans utan någon att vända mig till. Men i högstadiet var det försent för då hade jag redan bestämt mig för att gå emot allt det där sunda på nått sätt.”

Enligt teorin om sociala band så anses skola och lärare utgöra viktiga anknytningsobjekt för en individ (Engdahl & Lindgren 2017). Att ha svaga, eller obefintliga sociala band till dessa öppnar enligt teorin upp för individen att begå brott som gynnar egenintresset även om det strider mot etablerade samhällsnormer (Sarnecki 2017). Jörgen beskriver hur han aldrig hittade sin plats i skolan och hur lärare och pedagoger aldrig försökte att hjälpa honom med det utan istället fokuserade på hans svårigheter och det han “gjorde fel”. Skolpersonal frågade honom aldrig hur han hade det hemma trots att hans svårigheter i skolan signalerade att de borde ha gjort det. Utifrån detta tolkar vi att det sociala bandet *anknytning* är försvagat både till hans föräldrar och skolpersonal, vilket således skulle kunna tolkas som en bidragande faktor till utvecklandet av hans våldskriminalitet. För samtliga av studiens deltagare var det sociala stödet i skolan bristfälligt och framförallt inkonsekvent. Colvin, Cullen och Vander (2002) förklarar att detta leder till en brist på tillit mellan individerna. Känslor av osäkerhet och misstro börjar då istället att prägla individens relationer, vilket i sin tur kan bidra till att individen börjar manipulera sin omgivning och söker sig till alternativa källor för att uppnå socialt stöd, till exempel avvikande sammanhang som kriminella miljöer. Som Colvin, Cullen och Vander (2002) skriver så riskerar

individerna då att fastna i “onda cykler” något som för våra respondenter ledde till en våldskriminell utveckling (ibid.).

5.1.3 Sammanfattning

Familjeförhållanden och *skola* visade sig vara tätt sammanvävda som bidragande omgivningsfaktorer för respondenternas vägar in i våldskriminalitet. Majoriteten av studiens deltagare upplevde våld och försummelse i hemmet under hela uppväxten. De utsattes för våld genom att de blev slagna och utsatta för grova bestraffningar. De tvingades dessutom bevittna hur deras mammor blev utsatta för våld. Samtliga av studiens deltagare hade svaga sociala band till sina pappor, något som enligt teorin om sociala band har ett tydligt samband med utvecklandet av våldskriminalitet för pojkar (Engdahl & Lindgren 2017). Skolgången kantades av våld och slagsmål men också av kränkande bemötande från lärare. Flera av studiens deltagare utsattes för mobbning i skolan. Mobbningen avtog först när de själva började att använda sig av våld som ett sätt att “slå tillbaka” mot sina antagonister.

När sociala band upprättas och är starka mellan människor och relevanta institutioner som skola och arbete, så minskar det risken för att individen ska engagera sig i kriminalitet eller annat avvikande beteende (Engdahl & Lindgren 2017). För majoriteten av studiens deltagare var de sociala banden försvagade och skulle därför enligt teorin om sociala band, kunna tolkas som avgörande faktorer för att respondenterna utvecklade en våldskriminalitet.

Istället för att våra respondenter haft familj och skola som skyddande och stöttande faktorer under sin uppväxt så har dessa miljöer utsatt dem för sociala påfrestningar, vilket både enligt strainteorin och teorin om sociala band utgör en möjlig förklaringsgrund till våldskriminalitet. Agnew (2001) förklarar att när ett barn utsätts för eller bevittnar våld från en rollmodell så kan det få individen att tro att våld är ett konstruktivt sätt för att lösa problem (ibid.). Precis som Agnew (2001) beskriver så började våra respondenter att tidigt normalisera och idealisera våldsutövning som ett sätt att hantera och lösa konflikter. Våldet blev ett verktyg för att överleva i deras värld. Denna idealisering av den aggressiva, dominanta, kontrollerande och våldsutövande mannen/rollmodellen blev också ett sätt att

internalisera de maskulina normerna som fanns i deras kontext (se kapitel 5.2.2).

5.2 Individuella faktorer och motiv som bidragande orsaker till våldsbrott

De ledande teman som växte fram ur respondenternas berättelser vilka vi identifierade som bidragande individuella faktorer och motiv till våldskriminalitet var *känslor*, *maskulinitet* och *droger/missbruk*. I studiens empiri är tema känslor och maskulinitet sammanvävda, dock redovisas de under egna rubriker för att på ett tydligt sätt belysa hur det kan bidra till utagerande i våldsbrott.

5.2.1 Känslor

Samtliga respondenter berättade om känslor av frustration, aggression, ilska och vrede, något som bottnade i skam och otillräcklighet. Flera av respondenterna berättade om att känna sig kränkta. Samtidigt var "kränkt" ett ord som flera utav dem ogillade då de förknippade kränkthet med rädsla och svaghet. Jörgen exemplifierar detta med citatet nedanför:

“Jag kände mig kränkt (...) det har följt med mig hela livet att känna mig kränkt. Det krävdes inte så mycket, tyvärr (...) i situationer där jag kände mig liten eller svag eller att dom skulle skratta åt mig, då gick jag över till ilska istället. Jag har alltid känt mig rädd innan jag ska göra nåt grovt våldsbrott (...) uppe i någon lägenhet eller när jag skulle gå mot massa folk, så kände jag mig rädd (...) jag blev liksom rädd för rädslan (...) då eldade jag upp mig (...) då slog jag först eller gick först för att inte känna på den känslan (...) Jag kände mig ganska likgiltig under brotten och med adrenalin på det så är det väl nån slags schysst känsla i det och efteråt så kände jag ett lugn (...) jag kunde känna att jag fått en urladdning och sen kunde jag gå och visla lugnt därifrån.”

Enligt strainteorin kan känslor av ilska och skam bli så outhärdliga att härbärgera att en individ pressas att agera ut i våldsbrott (Engdahl & Lindgren 2017). Elison, Garofalo och Velotti (2014) förklarar att skamkänslor fungerar som en alarmerande funktion som varnar individen för hot om social exklusion, vilket kan

upplevas både emotionellt och fysiskt smärtsamt. Obehag genom sådan smärta, vilket samtliga respondenter berättat om, kan vara tillräckligt för att framkalla känslor av ilska. Detta kan i sin tur motivera individen till aggression och våldshandlingar då generella hot- och försvarsmekanismer aktiveras (ibid.). Utifrån Jörgens citat ovanför tolkas att han kopplar ihop känslor av skam och rädsla när han upplever att han utsätts för kränkningar. De skamkänslor som en kränkning innebar för Jörgen ledde till att han kände sig "liten och svag" och att han blev "rädd för att vara rädd". Som Elison, Garofalo och Velotti (2014) beskriver så blir då utagerande i våldsbrott en resurs för att slippa känna dessa känslor och som Jörgen själv beskriver: "jag kunde känna att jag fått en urladdning och sen kunde jag gå och vissla lugnt därifrån". Som Jörgen beskriver, att känna sig "rädd för att vara rädd" tolkas utifrån begreppet hegemonisk maskulinitet, att han positionerar sig mot det upplevda feminina genom att markera och upprätthålla maskulinitet i utförandet av våldsbrott.

Känslor av skam, ilska, frustration och vrede internaliserade respondenterna redan under barndomen då deras livsrum begränsades genom att de utsattes för våld både hemma och i skolan. Som vi redogjorde för i det tidigare kapitlet så förklarar Janson och Almqvist (2000) att barn som växt upp med våld i familjen löper en risk att börja identifiera sig med aggressorn. Förutom att döva känslor av rädsla och ångest, så medför denna omedvetna identifikation också att barnet internaliserar aggressivitet och förakt mot upplevt svaghet. Detta kan i sin tur sänka individens förmåga till empati och öka risken för antisocialt beteende (ibid.). Utifrån Jörgens citat ovan går det att tolka att han identifierat sig med de som utsatt honom för våld. Att Jörgen, som han beskriver var rädd för att vara rädd och starkt ogillade att uppleva sig som liten och svag tolkas som ytterligare ett tecken på att han identifierat sig med aggressorn och att han internaliserat ett förakt mot upplevd svaghet. Vi tolkar att denna internalisering även ledde till att han upplevde förakt och aggressivitet mot sin egen sårbarhet, något som lett till djupare skamkänslor och ytterligare tendenser till att agera ut i våldsbrott. Denna internalisering av förakt mot upplevd svaghet tolkas utifrån begreppet hegemonisk maskulinitet att Jörgen positionerar sig mot de feminina och att utagerandet i våldsbrott således blir en resurs att markera och hävda maskulinitet då andra resurser är begränsade. Även Jansson (2019) förklarar att männen som i hans

studie upplevt sociala påfrestningar som våld och försummelse i sin barndom upplevde känslor av skam och otillräcklighet när de kände att de blev kränkta som vuxna. Känslorna av att bli kränkta och förminskade kopplade de bort genom att agera ut i okontrollerad ilska och våldshandlingar (ibid.).

Tema känslor fortsätter med Tomas citat som belyser hur den försummelse han utsattes för i sin familj samt den mobbning han tvingades utstå i skolan, lett till känslor av ilska och vrede. Bakom känslor av ilska och vrede fanns en ömtålig självbild där en upplevd kränkning fick honom att agera ut i våldsbrott, vilket upplevdes som en känslomässig befrielse i stunden.

“När jag var liten kände jag mig alltid oälskad och oönskad, som att jag inte var värd någonting, självbilden var inget bra, den har ju tatt sin törn, (...) Jag är så jävla lättkränkt, ja det är en svaghet som jag inte visar utåt men jag tar jävla lätt åt mig när någon är taskig om man säger. Dom ska verkligen inte kränka mig, det har jag väldigt svårt för och det grundar sig i mobbningen på lågstadiet. Livet har kantats av våld egentligen, det har ju funnits med där hela vägen (...) man blev väl desperat om man inte kunde lösa situationen om man säger så. (...) Man var ju bara ledsen, arg och förtvivlad på en och samma och gång (...) det handlade om frustrationen inom en (...) det handlar om en explosion av känslor inom en helt enkelt, förtvivlad och arg på en och samma gång (...) det var situationer där man lätt kunde brinna av (...) Det sägs att våld inte löser någonting men jag vette fan, det känns allt väldigt bra efteråt i många såna lägen. Det är absolut inte den bästa lösningen men ibland känns det som den enda lösningen om man säger så.”

Enligt strainteorin blir utagerande i våldsbrott en följd av att känslorna tar överhand i så hög utsträckning att individen förlorar förmågan att överblicka både kortsiktiga och långsiktiga konsekvenser. Det som är avgörande för om de sociala påfrestningarna leder till kriminella handlingar som våldsbrott handlar bland annat om styrkan och omfattningen av påfrestningarna (Engdahl & Lindgren 2017). När

de sociala påfrestningarna ger negativa konsekvenser för kärnan av en individs identitet innebär det en särskilt stor risk för att de leder till ett kriminellt beteende (ibid.). Studiens deltagare var utsatta för både starka och omfattande sociala påfrestningar under hela barndomen vilket lett till att de burit på djupa känslor av skam, förtvivlan och maktlöshet men också ilska och vrede. Internaliseringen av dessa kränkningar från omgivningen har lett till individuella faktorer som känslighet och sårbarhet för upplevda kränkningar. Ilskan men också sorgen och förtvivlan som Tomas berättar om i ovanstående citat, är alla känslor som väcktes till liv inom honom när han även under senare år upplevde att han blev kränkt. Detta tolkas som att känslighet och sårbarhet för upplevda kränkningar hade blivit en individuell faktor för honom och resulterade i att han agerade ut i våldsbrott. Tomas berättar att det handlade om en explosion av känslor som blev så outhärdliga att härbärgera att utagerandet i våldsbrott blev enda lösningen för att befria sig från känslorna. Vi tolkar detta som att Tomas både normaliserat och idealiserat våldet som en resurs för att lösa konflikter med.

Tema individuella faktorer och känslor fortsätter med Pelles citat nedanför där han belyser hur våldet blev en resurs för att överleva den sociala smärta som en kränkning kunde framkalla:

“Under ett våldsbrott så är det ju mycket överlevnadskänsla, alltså känslan av att jag måste vinna, kosta vad det kosta vill nånstans. Våldet gjorde så jag mådde lite bättre i stunden helt enkelt. (...) Djupare så var det frustrationen skulle jag nog vilja säga asså, många känslor, jag var rädd. Man skulle vara farlig, släppa loss den här ångesten eller den här känslan av att vilja få ut någonting.”

Elison, Garofalo och Velotti (2014) förklarar vidare att det är en form av social smärta som individen utsätts för när denne upplever känslor av förlägenhet, förödmjukelse, förnedring och kränkning - vilka alla är ett uttryck för skam. Dessa känslor kan bli så intensiva och outhärdliga att härbärgera samtidigt som

individen kan uppleva att hela dess existens är hotad. I sådana lägen kan individen känna sig så pressad att utagerande i våld upplevs som den enda utvägen för att återta kontroll över situationen och befria sig från obehagliga känslor som ilska, skam och rädsla (ibid.). Elison, Garofalo och Velotti (2014) förklarar vidare hur den kedjereaktion som startar med att individen känner att den är utsatt för ett socialt hot där den känner sig kränkt och förminskad, kan leda till ett utagerande i våldsbrott. Individen upplever då denne blir kränkt hur hela dess människovärde och integritet upplevs förringat, samtidigt som de universella behoven av tillhörighet och värdighet hotas. Utagerandet i våldsbrott som Pelle beskriver i citatet ovanför blir då en konsekvens av att den sociala smärtan handlar om liv och död. Det handlar om att vinna till vilket pris som helst för att slippa den känslomässiga smärta en kränkning innebär. Ur citatet tolkas att även Pelle identifierat sig med aggressorn som Janson och Almqvist (2000) beskrivit. Att agera ut i våldsbrott blev då ett sätt att slippa känna barndomens internaliserade känslor av skam och otillräcklighet. Han beskrev hur viktigt det var att “vara farlig”, vilket vi tolkar som att upplevd svaghet var något han ogillade. Att visa sig svag och sårbar var för honom såväl som för de andra respondenterna; något de positionerade sig emot. Som Connell (2008) skriver så kan denna positionering mot upplevd svaghet även förstås utifrån begreppet hegemonisk maskulinitet. Det blir då ett sätt att hävda och upprätthålla maskulinitet för att visa sig som en riktig man.

5.2.2 Maskulinitet

Majoriteten av respondenterna har beskrivit att de hade en låg självkänsla och en negativ självbild som de internaliserat under uppväxten. Den låga självkänslan skapade ett stort behov hos dem att “göra maskulinitet”. Genom att begå grova våldsbrott så markerade de och upprätthöll maskulinitet enligt det idealiserade sättet i den kontext de befann sig i.

Pelle beskriver i citatet nedanför hur respekt och status var viktiga attribut för att ta en plats i gänget:

“Jag skar halsen av en kille i ett bråk (...) han var trettio sekunder ifrån att avlida och det tyckte jag var jättehäftigt för jag var den första i kompisgänget som blev dömd till fängelse och jag åtnjöt den respekten som jag fick av gänget. (...) När dom släppte mig från häktet och jag kom hem så var det stor fest (...) Wow, jag kunde känna, fan alltså var det bara det här som krävdes. (...) Efter det här blev jag också medveten om hur mycket våldskapital jag hade.”

Engdahl & Lindgren (2017) förklarar att våldshandlingar som i andra kontexter framstår som barbariska och ociviliserade kan i marginaliserade och kriminella miljöer vara ett giltigt verktyg eller rekvisit för att påvisa självständighet, manlig kraft och erhålla status och respekt. Utifrån begreppet hegemonisk maskulinitet blir såldes Pelles agerande att betrakta som en social praktik för att åstadkomma och upprätthålla maskulinitet när andra resurser var begränsade (ibid.).

Upprättandet av den hegemoniska maskuliniteten blir således den mask bakom vilka känslor av skam och otillräcklighet kan döljas (Connell 2008). De känslor av skam och otillräcklighet men också rädsla och andra obehagliga känslor som våra respondenter beskrivit, har maskerats bakom attityder och beteenden som varit beroende av att erhålla status och respekt. Ända sedan uppväxten och under tiden som aktivt kriminella berättade respondenterna att de varit “lättkränkta”, något de retrospektivt kopplar till den dåliga självkänsla de har haft. När de känt sig kränkta, eller att det funnits en risk för att de ska bli kränkta så har de agerat ut genom våld. Deltagarna i Janssons studie berättade också om en lättkränkthet som ledde till att de agerat ut i våldsbrott när de upplevt att de blev kränkta (Jansson 2019). Även för dem bottnade lättkränktheten i en låg självkänsla och i känslor av skam och otillräcklighet. Deras dåliga självkänsla hade de internaliserat genom den försummelse och det våld som de hade blivit utsatta för under barndomen (ibid.). För att markera och upprätthålla den hegemoniska maskuliniteten i den kontext våra respondenter befann sig i, så blev ett stort våldskapital och kapaciteten att utföra grova våldsbrott som mord ett sätt för att påvisa maskulinitet.

Ett annat exempel under temat maskulinitet är hur Dennis beskrev att de

kriminella färdigheterna och kapaciteten att utföra grova våldsbrott gav honom makt, respekt, status och en tillhörighet i en kriminell organisation. Att tillhöra en kriminell organisation förde med sig ett större ansvar vilket innebar att han var tvungen att stå upp för både sig själv och gänget, för att nå respekt och status. Dennis förklarar att en kränkning mot honom eller mot någon nära kunde leda till konsekvenser som mord:

“När det handlar om gäng så handlar det inte så mycket om den ekonomiska vinsten utan det är mest för att visa gänget att man kan utföra vissa saker (...) att man är smart nog (...) så att dom vill ha dig i närheten, runt omkring sig (...) Det är ingen som vill ha en klantig jävel runt sig (...) alla åker ju in på grund av det (...) Det var ju ett våldsamt gäng, det var inga duvungar (...) allt handlar mest om makt och våld. Våldsbrotten hänger ju med när det blir mer organiserat, då blir våldsbrotten mycket grövre (...) Det är folk som har mördats och det är folk som har mördat. (...) Jag har haft många nära vänner som suttit för mord och sånt, i deras fall så blir ett fel ord, eller om någon skämmer ut dig, den utlösande faktorn (...) Folk förstår inte, det är ju ändå ett mord, men i vår värld så är ju ett mord liksom en sorts status.

Intervjuare: Handlar det om respekt också?

“Ja, man förlorar inte den respekten som man har byggt upp under så många år, den kan man inte förlora på en dag. (...) Det är ju många kvinnor som ställer till det faktiskt (...) det där är väldigt stort i en machokultur, att ingen rör ens kvinna (...) om någon tar din mat blir du hungrig, om någon tar din kvinna då blir du mindre man (...) mindre man kan man inte vara i det samhället, eller i den umgängeskretsen (...) om man inte gör någonting åt det så är det någonting fel på dig.”

Connell (2008) förklarar att våld kan vara ett sätt att hävda sin maskulinitet i konflikter mellan gäng. Det handlar om individer i gäng som är marginaliserade och lever utanför samhället och våldet är då en del av en struktur som bygger på aggressivitet och dominans. Att visa att det inte är "någonting fel på en" blir då i Dennis kontext ett sätt att hävda manlighet och maskulinitet samtidigt som han positionerar sig mot det feminina, som i den kontext han befann sig i var något icke-önskvärt. Engdahl och Lindgren (2017) belyser detta ytterligare genom att förtydliga hur begreppet maskulinitet kan förklara hur våldshandlingar som grov misshandel och mord blir en resurs i syftet att erhålla status och respekt genom att leva upp till de förväntningar om vad det innebär att vara "en riktig man" (ibid.).

I citatet nedanför fortsätter Dennis att beskriva hur viktigt det är att upprätta och vidmakthålla sin maskulinitet genom status och respekt och att samtidigt aldrig visa sig svag.

"En lojal gängmedlem han går med huvudet högt och han bär västen, det är inte västen som bär honom (...) Du bär någonting som är extremt i kriminella kretsar (...) Man var ju tvungen att bära upp sina färger på det sättet att ingen fick skämma ut en (...) Man var ju tvungen att ta till våld, kraftigt, för att visa (...) När man är i klubben är man ju ansiktet utåt och det medför ett ansvar."

Vidare förklarar Engdahl och Lindgren (2017) hur demonstration av fysisk råstyrka tillsammans med vapen traditionellt sett kan vara ett verktyg att markera, åstadkomma och demonstrera maskulinitet. Genom uppvisandet av tuffhet och att man står upp för sig själv demonstreras maskulinitet. Att "göra maskulinitet" kan således utgöra en särskild dragningskraft när en individ känner sig hotad eller utmanad och att det föreligger en risk att tappa ansiktet inför en publik (ibid.), precis som Dennis också beskriver. Även Connell (2008) förklarar att den hegemoniska maskuliniteten handlar om att dominera andra grupper genom makt, kontroll och våld. Det handlar om den idealiserade bilden av vad det innebär att vara maskulin och "en riktig man". Samtliga av studiens deltagare berättade om oviljan att visa sig rädd och bli betraktad som liten och svag. I den idealiserade

bilden av mannen handlar det alltså precis som studiens deltagare strävat efter; att positionera sig mot det feminina, det "svaga och känsliga", samt markera sin maskulinitet genom att med våld dominera andra män och grupper av män (Connell 2008).

5.2.3 Droger och missbruk

Fyra av studiens deltagare är uppvuxna i familjer där det funnits ett pågående missbruk av alkohol eller andra droger. Gemensamt för dem var att de började använda alkohol och droger tidigt. En av respondenterna började när han var 11 år och de andra runt 15-årsåldern. Tomas beskrev att det var mycket alkohol och våld med i bilden i samband med att han började gå på diskotek och festa. Han åkte fast för sitt första våldsbrott när han som sextonåring och under påverkan av alkohol hade misshandlat en polis utanför ett diskotek. Pelle hade liknande erfarenheter, något han berättar om i följande citat:

"Jag kan ha gått i åttan, det var ju då man kom in på diskoteken nere i parken och man hade hittat alkoholen. Alkoholen, asså med alkoholen så vågade jag släppa loss den här ångesten eller den här känslan av att vilja få ut någonting."

Ingången till våldskriminalitet behöver inte ha föranletts av ett missbruk eller tvärtom, utan de kan snarare relatera till varandra därför att de orsakas av gemensamma individuella- och omgivningsfaktorer. Som Agnew (2001) förklarar kan både utagerande i våldsbrott och användning av droger enligt strainteorin bli sätt för individen att göra sig av med de negativa känslor av ilska och frustration, som uppkommit till följd av de sociala påfrestningar personen upplevt. Engdahl och Lindgren (2017) förklarar att tonåren dessutom är en känslig tid då graden av kriminella aktiviteter riskerar att bli högre än under andra faser i livet. Tonåren utgör en tid då vi generellt utsätts för sociala påfrestningar samtidigt som närvaro av socialt stöd försvagas och blir mer instabilt; en kombination som kan leda till kriminalitet (ibid.). För våra respondenter var denna kombination synnerligen

relevant då de utsattes för påtagliga påfrestningar under hela barn- och ungdomstiden och dessutom saknade tillräckligt socialt stöd. Några av de vanligaste riskfaktorerna för barn- och ungdomsbrottslighet utgör också riskfaktorer för alkohol- och drogproblem, dessa är kopplade till både individ och omgivning (Lundholm, Haggård, Möller, Hallqvist & Thiblin 2013. Exempel på dessa riskfaktorer är impulsivitet, risktagande, missbruk eller försummelse inom familjen under uppväxten, avvisande från föräldrar eller kompisar, social desorganisering och tillgänglighet av droger och vapen (Lundholm et al. 2013). Som Rasking White (2014) skriver så spelar individuella-, situationella, samt kulturella faktorer in i varje enskilt fall av substansanvändning kopplat till våldsbrott. Pelle började leva ut tonåren genom att gå på disco, dricka alkohol och använda sig av våld, något som i hans umgängeskrets betraktades som maskulint (se kapitel 5.2.2). Alkoholen fungerade känslereglerande och blev också ett slags motiv för att kunna agera ut i våldshandlingar genom att han vågade "släppa loss" både ångest och ilska. Pelle beskriver sin debut av både våld och alkohol användning som en form av frigörelse från vuxenvärlden men också som en revolt mot den försummelse han varit utsatt för. Våldet och alkoholruset blev den ventil genom vilka de obehagliga känslorna från barndomens försummelse kunde ventileras.

Majoriteten av studiens deltagare berättade att de haft ett missbruk av droger, där huvuddrogen var amfetamin. Tre av deltagarna berättade att när de kombinerade alkohol och bensodiazepiner i sitt droganvändande så blev de väldigt våldsamma. Hur denna kombination kunde göra respondenterna hämningslösa exemplifierar Stefan med följande citat:

“(…) med både alkohol och piller släpper ju spärrarna, dom släpper liksom sista anhalten innan man gör någonting, när man värderar om jag verkligen ska göra det här eller inte. När man har tillräckligt av både alkohol och piller i kroppen så är det liksom bara ‘äh kör’, det är inte ens en reflektion utan man bara kör (...) Det är inte ens nått val där, utan det är bara så man gör.

Intervjuare: ”Vad var det som kom fram bakom spärrarna tror du?”

“Man var hämningslös, hur fan ska jag säga, man stod där och så var det nån som räckte upp handen fel och så tänkte man ‘vad är det för jävla idiot?’ och så slog man in huvudet på honom (...) Jag vettefan vad det var för känslor som kom fram, när det där hände så svartnade det för mig, eller så mindes jag det inte. Men det var nog ilska ändå. Det lär ju va ilska som kom fram då, om man ska se på känslorna, då är det ju ingen tvekan om att det var ilska. Eventuell rädsla förvandlad till ilska.”

Även Pelle illustrerar med citatet nedanför hur kombinationen av alkohol och bensodiazepiner fick honom att gå över de sista gränserna:

“Polisen ringde och jag fick hämta ut mina kläder (...) ljusa kläder och ljusa skor som jag hade haft på mig (...) byxorna var blodiga från fotled till knäskål och på skorna satt det köttslamsor (...) Jag skar honom och sen fortsatte jag att misshandla honom (...) Jag kommer ihåg äckelkänslan, helvete, ‘vad har jag gjort? ‘Alkohol och bensodiazepiner var jag påverkad av när jag gjorde detta (...) det var alkoholen och piller som fick mig att gå över gränserna.”

Enligt den psykofarmakologiska modellen kan effekterna av ett drogrus orsaka kriminellt beteende med särskild betoning på våld och impulsiva handlingar. Omdömet kan starkt förändras under ett alkohol- eller drogrus genom att uppmärksamhet- och konsekvenstänk försämras (Goldstein 1985). Haggård-Grann et.al (2006) och Lundholm et.al (2013) belyser detta ytterligare genom sina studier där det framgick hur framförallt kombinationen av alkohol och bensodiazepiner kraftigt ökade risken för våldsbrott. Resultatet i Lundholms et.al (2013) studie visade att trots andra riskfaktorer för våld som till exempel depression, antisocial personlighetsstörning, uppförandestörning eller att ha blivit

utsatt för övergrepp så var kombinationen av alkohol och bensodiazepiner den utlösande faktorn för våldsbrott (ibid.). Något som flera av respondenterna beskrev var att det framförallt var kombinationen av alkohol och piller som fick dem att passera de sista gränserna och begå grova våldsbrott. När omdömet och konsekvenstänket försämras som Goldstein (1985) beskriver att det kan göra av en kombination av alkohol och bensodiazepiner, så har dammen brustit för respondenterna och en explosion av ilska och aggressioner (som vi redogjort för under avsnitt 5.2.1) har fått dem att agera ut i grova våldsbrott. De ovanstående citaten från Pelle och Stefan illustrerar hur bakomliggande känslor av ilska, skam och en utvecklad sårbarhet för kränkningar kan leda till våldsbrott, där den utlösande faktorn ofta utgjordes av drogrusen.

Flera av respondenterna har pratat om en likhet i motiv mellan droganvändande och våldsbrott då båda medförde en omedelbar belöning, något Pelle exemplifierar i nedanstående citat:

“Någonstans så har ju användande av droger och kriminalitet gått hand i hand. (...) Det är ju en omedelbar belöning, slå in en bilruta och ta en bilstereo och springa iväg och sälja den för trehundra spann, det är ju en omedelbar förstärkning kontra löpa tusentals mil på en fotbollsplan och då kanske få en belöning om tio år. Den omedelbara belöningen blir kriminalitet, droger och våld asså, den fastnade jag väl för då.”

Enligt strainteorin är både droger och våld, verktyg som en individ kan använda sig av för att lindra obehaget av negativa känslor (Agnew 2001). Oavsett konsekvenserna så gav drogruset och våldsutövandet respondenterna en omedelbar befrielse (eller en annan uppskattad känsla) just för stunden. Däremot har respondenterna upplevt att de känslomässiga konsekvenserna förvärras med tiden. När Pelle berättade i intervjun att han skar halsen av en kille i ett bråk, så berättade han samtidigt att han använt droger i 11 år efter den händelsen.

Samtidigt som det var en kombination av droger som gjorde att han gick över de sista spärrarna och i vrede kunde utföra våldsbrottet så behövde han också döva sina känslomässiga konsekvenser av sitt handlande genom att använda mer droger. Samtliga av männen i Carlssons (2019) studie berättade att de använde droger för att hantera de känslor av ångest, rädsla och skuld både inför de våldshandlingar de var i stånd att utföra och efter att brotten var avklarade. Vad respondenterna i vår studie beskrivit är att drogerna och våldet har fungerat ömsesidigt förstärkande. Av de fyra respondenter som beskrev att de haft ett missbruk så blev utförandet av våldsbrott och andra brott som att sälja droger och driva in skulder med hot och våld, ett motiv till att kunna ha råd med sitt droganvändande. Detta är en aspekt av droganvändande som Rasking White (2014) nämner, där begäret efter droger leder till en ökad benägenhet att begå våldsbrott för att kunna föda sitt droganvändande. Behovet av att få tag i pengar till droger blev i dessa fall ytterligare ett motiv till att begå våldsbrott för våra respondenter.

5.2.4 Sammanfattning

Samtliga av studiens deltagare har beskrivit sin självbild som ömtålig och majoriteten har berättat om en dålig självkänsla och hur de upplevt sig vara "oälskade och ovälkomna". De beskriver hur deras uppväxt medfört att de internaliserat känslor av skam och mindervärdighet. Bakom den dåliga självkänsla fanns känslor av aggressivitet, ilska och vrede, som respondenterna berättar om varit motiv för deras våldsbrott. Dessa obehagliga känslor som varit nära förknippat med deras identitet har väckts till liv när de upplevt sig kränkta eller förminskade, framförallt av andra män. Genom att agera ut i våldsbrott har de upplevt en omedelbar belöning i stunden genom att få utlopp för dessa obehagliga känslor och den sociala smärta som kränkningarna inneburit för dem. Utagerandet har upplevts som en känslomässig urladdning och "befrielse". Förutom att våldet fungerat känsloreglerande så har det också fyllt den funktionen att de skänkt dem självrespekt i stunden. Genom att utöva våld mot andra män har de "åtnjutit respekt" och status av de närmaste vännerna eller inom den kriminella organisation som de tillhört. Våldsutövandet har bidragit med en plats i gänget genom status och respekt men det har också varit som Connell (2008) förklarar, ett sätt att markera sin manlighet och hävda sin maskulinitet. Connell (ibid.)

förklarar att individer som lever i marginaliserade och kriminella miljöer kan använda våld för att hävda sig mot andra män i sin strävan att skapa en dominant maskulinitet. För respondenterna i studien blev våldet ett sätt att dominera andra män för att markera sin manlighet och hävda sin maskulinitet när andra resurser var begränsade.

Majoriteten av studiens deltagare har vuxit upp i familjer där de vuxna missbrukat alkohol och andra droger. Fyra av studiens deltagare utvecklade ett eget missbruk av olika droger redan under tidiga år, en så tidigt som i 11-årsåldern. Det droger som de missbrukade i huvudsak var amfetamin och narkotikaklassade tablett. Precis som våldet så blev narkotikaanvändning normaliserat. För samtliga respondenter har droger haft en central betydelse för utövandet av våldsbrott. De har alla sysslat med drogrelaterad brottslighet som smuggling och försäljning av droger där indrivning av skulder genom att använda sig av våld och hot om våld varit en central del. För fyra av studiens deltagare så har denna verksamhet handlat om att finansiera sitt eget missbruk. Som Rasking White (2014) förklarar så är det möjligt att droganvändning och brottslighet kan verka ömsesidigt förstärkande, genom att droganvändning kan leda till ökat kriminellt beteende och att kriminellt beteende kan leda till ett ökat droganvändande. De respondenter som haft ett eget missbruk har berättat att det är drogerna som fått dem att gå över de sista gränserna när de gäller att utföra de allra grövsta våldsbrotten. De har beskrivit det som "en damm som brister" och bakom denna damm så har känslor av vrede och ilska tagit sig uttryck i grova våldsbrott. Ibland har alltså drogerna varit en bidragande faktor till våldsbrotten genom att de försämrat omdömet och konsekvenstänket för respondenterna. Våldsbrotten har samtidigt lett till ökad droganvändning som ett sätt att döva de jobbiga känslorna efter brotten. Studiens deltagare bekräftar genom sitt agerande det som Rasking White (2014) belyser att droganvändning och våldsutövande kan vara faktorer som påverkar varandra med kumulativ verkan.

6. Avslutande diskussion

Studiens resultat och analys visade att omgivningsfaktorer och i synnerhet våld i hemmet, frånvarande föräldrar och mobbning i skolan ledde till individuella faktorer som obehagliga känslor av ilska, vrede, frustration och skam. Bakom dessa känslor fanns en negativ självbild och dålig självkänsla. Att ta droger och “göra maskulinitet” genom grova våldsbrott blev således motiv för att befria sig från negativa känslor och kompensera för den låga självkänslan.

Gemensamt för respondenterna var att de utsatts för sociala påfrestningar under hela uppväxten, både i familjen och i skolan. Fyra av fem respondenter hade både bevittnat och själva blivit utsatta för våld i sin familj under uppväxten. De blev kränkta genom psykisk och fysisk misshandel och utsattes för grova bestraffningar genom att bland annat tvingas sitta isolerade på sina rum, ibland över ett helt sommarlov. Samtliga respondenter hade frånvarande pappor och tre av dem hade mammor som fanns med i bilden men som missbrukade och led av psykisk ohälsa. Samtliga respondenter berättade om en skolgång som kantats av mobbning och slagsmål. De sociala påfrestningarna som respondenterna utsatts för och omfattningen av dessa är påtagliga faktorer som enligt strainteorin har betydelse för ingången till kriminalitet (Engdahl & Lindgren 2017). De sociala påfrestningarna som respondenterna utsattes för i kombination med att deras sociala band varit påtagligt försvagade, har lett till att individuella faktorer som känslor, maskulinitet och droger utgjort viktiga motiv för deras vägar in i våldskriminalitet.

Den låga självkänslan de haft, och bristen på möjligheter då deras livsrum varit begränsat skapade ett behov av att “göra maskulinitet” på andra sätt än genom de förväntningar som samhällets normer skapar. Att markera och upprätthålla maskulinitet var centralt för samtliga respondenter. Connell (2008) förklarar att hegemonisk maskulinitet handlar om det idealiserade sättet att vara man på. Att begå grova våldsbrott blev en resurs för att visa sig självständig och manlig i den kontext som respondenterna levde i och med de begränsade resurser de hade. I deras sammanhang erhöles högre status desto grövre brottet var och den allra

högsta statusen inbringade ett mord. Att livsrummet varit begränsat för studiens deltagare har inneburit att de känt sig både oälskade och oönskade. Detta har vidare lett till att de strävat efter att bli, om inte beundrade och älskade, så genom grova våldsbrott, fruktade och respekterade.

Studiens deltagare blev redan som barn avvisade och svikna av omgivningen, något de uttryckte att de framförallt kunde se med ett retroperspektiv. De upplevde sig avvisade av både familj och personer i skolan. Som Leary, Twenge och Quinlivan (2006) skriver så är unga personer som upplevt avvisande mer benägna till aggressivitet och våldsutövande. Detta skulle kunna bero på att unga personer är mer sårbara för känslomässiga påfrestningar samtidigt som de är i en mer utsatt fas i livet. Enligt strainteorin anses sociala påfrestningar vara smärtsammare om det upplevs vara en konsekvens av orättvisa och inte ett resultat av individens egna beteende (Engdahl & Lindgren 2017). Som barn är det förmodligen omöjligt att sätta de sociala påfrestningarna och sin egen roll i ett större perspektiv. Istället för att se sig som oskyldig och orättvist behandlad så internaliserar barnet de sociala påfrestningarna, vilket leder till känslor av skam och otillräcklighet. För våra respondenter har detta varit påtagligt för majoriteten av dem och något som påverkar dem än idag.

Fyra av studiens deltagare fastnade i ett narkotikamissbruk. Användningen av droger förstärkte den negativa självbilden och den negativa självbilden ökade användningen av droger. Droganvändningen medförde att de under påverkan gick över gränser och begick grövre våldsbrott. Ett gränsöverskridande som kanske aldrig hade ägt rum om de inte hade varit påverkade av droger. Respondenterna upplevde att både våldsutövandet och drogruset fungerade som känsloreglering genom att de fick en form av befrielse i stunden. Våldsutövandet blev också ett motiv för att försöka maskera den negativa självbilden.

När något av de fyra banden i teorin om sociala band är försvagat så tenderar det att försvaga de övriga banden (Engdahl & Lindgren 2017). *Anknytning* till föräldrar var ett socialt band som var försvagat för samtliga av studiens deltagare. Att detta band var försvagat har således lett till att de andra sociala banden: *åtagande*, *delaktighet* och *övertygelse* också blev försvagade. Respondenterna

hade ingen övertygelse om samhällets regler och normer då de tidigt normaliserat både våld och droganvändning. Deras delaktighet och åtaganden var också försvagade sociala band som en följd av att de inte fick något stöd eller uppmuntran till skola och fritidsaktiviteter vare sig från föräldrar, skolpersonal eller andra vuxna i deras omgivning. En följd av att de sociala banden var påtagligt försvagade blev att respondenterna istället började normalisera och idealisera normbrytande beteende.

Som Colvin, Cullen och Vander (2002) skriver så främjar ett fungerande socialt nätverk en moralisk medvetenhet, ansvarstagande och ömsesidigt beroende, något som kan hjälpa individen att hantera kriminogena känslor som vrede, frustration och ilska, utan att agera ut i våldsbrott eller att omgivningen skadas på andra sätt. När det sociala stödet däremot är inkonsekvent eller tvingande får det motsatt effekt, vilket leder till en brist på tillit mellan individerna (ibid.). När inte hemförhållandena fungerar utan snarare är en belastning för barnet eller den unge är det ännu viktigare att skolpersonal och andra professionella kan vara de fungerande vuxna i dessa individers nätverk. Flera av respondenterna tillfrågades aldrig av lärare eller annan personal i skolan hur de hade det hemma trots att deras svårigheter att fungera var uppenbara. Att ha en kurator, lärare eller någon annan vuxen, tänker vi, är nödvändigt för barnet eller den unge, särskilt när de saknar annat stöd som våra respondenter gjort. Kanske skulle användningen av både droger och våld minska bland barn och unga om barnets röst fick utrymme och någon som lyssnar och agerar utifrån barnets bästa. Så har det inte varit för våra respondenter, de har varit vingklippta redan innan de hann pröva sina vingar, utlämnade "vind för våg", till sitt eget öde.

6.1 Förslag till framtida forskning

Resultatet i denna studie påvisade med tydlighet att det först och främst var de sociala påfrestningarna i omgivningen som bidrog till att studiens deltagare utvecklade en våldskriminell livsstil. Vi tänker därmed att relevanta områden att utforska är hur skola och andra instanser där socialarbetare verkar, bättre kan fånga upp barn och unga som lever i familjer som brister i sin omsorg om barnet. Vi upplever det också relevant att undersöka hur dessa instanser kan samverka

bättre för att skapa resurser och utrymme för barn som kommer från miljöer där deras livsrum begränsats. Då studiens resultat och det tidigare kunskapsläget vi presenterat också visar på betydelsen av självbild/identitet som bidragande faktorer till våldskriminalitet skulle framtida forskning även kunna fokusera på hur samhället kan stärka barns självbild. Ett led i detta hade varit att undersöka hur samhällliga strukturer kan främja sunda normer kopplat till maskulinitet. Att det finns en tydlig koppling mellan droganvändning och brott är väl erkänt, men den tidigare forskning vi tagit del av är överens om att det finns en kunskapslucka kring hur denna relation korrelerar, varför det även hade varit intressant för framtida forskning att undersöka detta närmare.

Referenser

Agnew, Robert (2001). "Building on the Foundation of General Strain Theory: Specifying the Types of Strain Most Likely to Lead to Crime and Delinquency". *Journal of Research in Crime and Delinquency* 38(4):319–61.

Backman, Ylva, Gardelli, Teodor, Gardelli, Viktor & Persson, Anders (2012). *Vetenskapliga tankeverktyg - till grund för akademiska studier*. Studentlitteratur AB, Lund.

Brottsförebyggande rådet (2009). *Orsaker till brott bland unga och metoder att motverka kriminell utveckling. En kunskapsinventering*.

Bryman, Alan (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Tredje upplagan. Liber AB, Stockholm.

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Andra upplagan. Liber AB, Malmö.

Carlsson, Christoffer (2013). *MASCULINITIES, PERSISTENCE, AND DESISTANCE*. *Criminology* 51.3 (2013): 661-93.

Colvin, Mark, Cullen, Francis. T. & Thomas, Vander. Ven (2002). *Coercion, social support, and crime: An emerging theoretical consensus*. *Criminology*, 40(1), 19–42.

Connell, R. (2008). *Maskuliniteter*. (Upplaga 2). Daidalos, Göteborg.

Connell, R. & Pearse, R. (2015). *Om genus*. (3., [omarb. och uppdaterade] uppl.) Daidalos, Göteborg.

Denscombe, Martyn (2009). *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. (Upplaga 2). Studentlitteratur AB, Lund.

- Elison, Jeff, Garofalo, Carlo, Velotti, Patrizia (2014). *Shame and aggression: Theoretical considerations*. *Aggression and violent behavior*. Vol. 19, Iss. 4. 447–453.
- Engdahl, O. & Lindgren, S. (2017). *Varför begår människor brott? Samhälls- och beteendevetenskapliga svar på kriminologins grundfråga*. (Upplaga 1). Studentlitteratur AB, Lund.
- Goldstein, Paul J (1985). *The drugs/Violence nexus: A tripartite conceptual framework*. *Journal of Drug Issues*; Thousand Oaks Vol. 15, Iss 4. 493–506.
- Haggård-Grann, Ulrika, Hallqvist, Johan, Långström, Niklas & Möller, Jette (2006). *The role of alcohol and drugs in triggering criminal violence: A case-crossover study*. *Addiction*. Vol. 101(1).
- Hoaken, Peter N.S, Stewart, Sherry H (2003). *Drugs of abuse and the elicitation of human aggressive behaviour*. *Addictive Behaviours* Vol. 28, Iss. 9. 1533–1554.
- Jacobsen, D.I. (2017). *Hur genomför man undersökningar? introduktion till samhällsvetenskapliga metoder*. (Upplaga 2:1). Studentlitteratur AB, Lund.
- Janson, Steffan, Almqvist, Kjerstin (2000). *Barn som bevittnat våld: en utsatt grupp som är alltför lite uppmärksam*. *Läkartidningen* Vol. 97, Iss. 38. 4094–4099.
- Jansson, Peter Martin (2019) Exploring Pathways Related to Men's Violence: A Qualitative Exploration of the Relationship between Violent Men's Violence and Their Masculinities, Childhood, and Emotions, *Deviant Behavior*, 40:10, 1171-1186.
- Frisell, Thomas, Långström, Niklas (2014). *Våldsbrottslighet. Totalbefolkningsstudier av gen- och miljöeffekter*. Projektnummer 2007:18.
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Tredje [reviderade] upplagan Lund: Studentlitteratur.

Leary, Mark R, Jean M, Twenge, Quinlivan, Eric (2006). *Interpersonal Rejection as a Determinant of Anger and Aggression*. Personality and Social Psychology Review. Vol. 10, Iss. 2. 111–132.

Lundholm, Lena, Haggård, Ulrika, Möller, Jette, Hallqvist, Johan & Thiblin, Ingemar (2013). *The triggering effect of alcohol and illicit drugs on violent crime in a remand prison population: A case crossover study*. Drug and alcohol dependence. Vol. 129, Iss. 1–2.

Nygren, Lennart (2019). Risken finns, finns nyttan? Etikprövningen och den kvalitativa forskningen. I: Kalman, Hildur, Lövgren, Veronica (red.) (2019). *Etiska dilemman. Forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Andra upplagan. Gleerups Utbildning AB.

Rasking White, Helene (2014). Substance use and crime. I: J Sher, Kenneth (2014) *The Oxford Handbook of Substance Use and Substance Use Disorder: Volume 2*.

Sarnecki, J. & Carlsson, C (2020). *Introduktion till kriminologi 1 Brottslighetens omfattning, karaktär och orsaker*. Andra upplagan. Studentlitteratur AB, Lund.

Trost, Jan (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Studentlitteratur AB, Lund

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Stockholm.

<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html?fbclid=IwAR3II0Sa6FwVNM-2d28-jboqGzErsd2C0pI6u8VFz5CkmVBWYNOTu6ETXUs>

Öberg, Jonas & Hradilova Selin, Klara (2019). *Dödligt våld i Sverige 1990–2017: omfattning, utveckling och karaktär*. Brottsförebyggande rådet, Stockholm.

Bilaga 1

Informationsbrev om studien - faktorerers påverkan på vägen in i våldskriminalitet

Hej!

Vi planerar en intervjustudie i syfte att belysa hur olika vägar in i våldskriminalitet kan se ut, vilka faktorer som varit av betydelse, samt vilka motiv som kan ligga bakom våldsbrott, utifrån personens egna perspektiv. Frågorna som ställs vid intervjun är öppna och berör teman som brottsdebut, vägen in i kriminalitet, uppväxt och umgänge. De intervjuer vi gör kommer att bli grundläggande för vår kandidatuppsats på socionomprogrammets vid institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet. Nedan följer information om projektet för att göra det möjligt för dig att ta ett informerat beslut om deltagande.

Information

Medverkan i studien är frivillig och deltagandet i studien kan när som helst avbrytas. Det är också okej att delta men att avstå från att svara på vissa frågor. Intervjuerna kommer att ske digitalt via zoom och beräknas ta cirka 60–90 minuter. Intervjuerna kommer att spelas in och sedan transkriberas, det vill säga skrivas ner i skriftlig form. Intervjuerna kommer inte att redovisas i relation till dig som person utan utifrån alla deltagares samlade erfarenheter. Det samlade resultatet kommer att presenteras i vår uppsats, som kommer att redovisas både muntligt och skriftligt, samt publiceras på Göteborgs universitets onlinebibliotek.

Samtycke

I detta mail har vi bifogat ett samtyckesformulär till medverkan i studien. På grund av rådande omständigheter gällande covid-19 så kan du istället för skriftligt, lämna ett muntligt samtycke i samband med intervjun om du bestämmer dig för att delta.

Konfidentialitet

Den information som du väljer att dela med dig av under intervjun kommer enbart att hanteras av oss som intervjuar och eventuellt vår handledare. När vi transkriberar intervjuerna så kommer vi att avidentifiera namn och andra potentiella identifieringsfaktorer som kan komma upp i intervjun. Detta betyder att inget av den information som du har delat med dig av kommer att kunna kopplas till dig personligen. Vi vill ge största möjliga konfidentialitet och intervjumaterialet kommer att förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem.

Nyttjande

Den information som framkommer i intervjun kommer endast att användas i forskningssyfte.

Du får gärna kontakta oss om du har frågor eller på annat sätt vill prata med oss om studien eller intervjuerna:

Jonna Grevle

Robert Berg

Epost:

Epost:

Mobil:

Mobil:

Handledare: Linnéa Österman

Lektor vid Göteborgs Universitet

Epost:

Bilaga 2

Samtyckesformulär

- Jag har via mail blivit informerad om studiens syfte och frågeställningar och jag har även fått möjlighet att ställa eventuella frågor om studien innan jag samtyckt till medverkan.
- Min personliga information kommer att anonymiseras och jag har fått välja ett fiktivt namn i studien.
- Jag är medveten om att mina ord kan användas som citat i studien och att denna kommer att, efter att ha blivit godkänd, finnas tillgänglig på Göteborgs Universitets onlinebibliotek och därmed kunna hittas på internet.
- Jag förstår att jag när som helst kan avbryta mitt deltagande i studien och då kommer inte heller min intervju att användas.
- Jag ger mitt samtycke till att intervjun kommer att spelas in digitalt via zoom och att endast ljudfilen kommer att användas för transkribering.
- Jag har haft tillräckligt med tid på mig att tänka igenom mitt deltagande och jag samtycker till att delta i studien.

Under rådande omständigheter till följd av Covid-19 pandemin så gäller muntligt samtycke för studien vilket lämnas i samband med intervjun

Bilaga 3:

Intervjuguide

Inledning

Vill du berätta lite om dig själv?

Hur gammal är du?

Hur ser din vardag ut?

Kriminalitet

Hur skulle du beskriva att din väg in i kriminalitet såg ut?

Hur såg ditt umgänge ut under tiden du kom i kontakt med kriminalitet?

Anser du att människor i ditt nätverk hade betydelse för din ingång till kriminalitet?

Vilka typer av brott har du begått?

När åkte du fast första gången?

Vilka konsekvenser fick det för ditt liv?

Hur gammal var du när du begick ett våldsbrott första gången?

Hur hamnade du i den situationen?

När du begått våldsbrott (specificera brottet utefter den vi intervjuar), hur skulle du beskriva anledningarna/motiven till dessa?

Kan du minnas vilka känslor du haft innan ett brott? Under? Efter?

Vad anser du höll dig kvar i kriminalitet/fick dig att fortsätta?

Hur upplever du att din tid i fängelse påverkat din kriminella utveckling?

Hur har din relation till alkohol och droger sett ut?

Barndom/uppväxt

Vill du berätta om dig själv som liten?

Hur minns du din barndom?

Hur såg dina familjeförhållanden ut?

Hur var dina relationer till vänner och familj?

Hur upplevde du skolan?

Vad brukade du göra på fritiden?

Upplevde du våld under din barndom?

Hur skulle du beskriva att din självbild och självkänsla varit genom åren?

Vilka personliga styrkor och svagheter skulle du säga att du har?

Avslutning

Vi har täckt ganska mycket, finns det något du skulle vilja lägga till som vi inte har pratat om?

Hur upplevde du intervjun?